



Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

REPUBLICA MOLDOVA

ALEGERI PARLAMENTARE

24 februarie 2019

Misiunea BIDDO de observare a alegerilor

Raport final



Varșovia
22 mai 2019

CUPRINS

I.	REZUMAT.....	1
II.	INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI.....	4
III.	CONTEXTUL GENERAL ȘI POLITIC	4
IV.	SISTEMUL ELECTORAL ȘI CADRUL JURIDIC	5
V.	ADMINISTRAREA ALEGERILOR	6
VI.	ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR	8
VII.	ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR.....	10
VIII.	CAMPANIA ELECTORALĂ.....	12
IX.	FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE	15
X.	PARTICIPAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE	18
XI.	MASS-MEDIA.....	18
	A. MEDIUL MIJLOACELOR DE INFORMARE ÎN MASĂ.....	18
	B. CADRUL JURIDIC.....	18
	C. CONSTATĂRILE PRIVIND MONITORIZAREA MASS-MEDIA	20
XII.	OBSERVATORII NAȚIONALI ȘI INTERNAȚIONALI.....	21
XIII.	RECLAMAȚII ȘI CONTESTAȚII	21
XIV.	ZIUA ALEGERILOR.....	23
	A. DESCHIDEREA ȘI PROCESUL DE VOTARE	23
	B. NUMĂRAREA VOTURILOR.....	24
	C. TOTALIZAREA ȘI ANUNȚAREA REZULTATELOR	25
XV.	EVOLUȚII POST-ELECTORALE.....	25
XVI.	RECOMANDĂRI.....	26
	A. RECOMANDĂRI PRIORITARE	27
	B. ALTE RECOMANDĂRI	27
	ANEXA I: REZULTATE FINALE.....	31
	ANEXA II: LISTA OBSERVATORILOR DIN CADRUL MISIUNII INTERNAȚIONALE DE OBSERVARE A ALEGERILOR	32
	DESPRE BIDDO	39

REPUBLICA MOLDOVA
ALEGERI PARLAMENTARE
24 februarie 2019

Raportul Final al Misiunii BIDD0 de observare a alegerilor¹

I. REZUMAT

Dând curs invitației din partea autorităților din Republica Moldova și în baza recomandării Misiunii pentru Evaluarea Necesităților efectuate în perioada 18 - 22 iunie 2018, Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (BIDD0) a desfășurat o misiune de observare a alegerilor (MOA) pentru a observa alegerile parlamentare din 24 februarie. Pentru ziua alegerilor BIDD0 a unit eforturile cu delegațiile din Adunarea Parlamentară a OSCE (AP OSCE), Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) și Parlamentul European (PE) pentru a forma o misiune internațională de observare a alegerilor (MIOA).

Declarația privind constatările și concluziile preliminare emisă la 25 februarie a concluzionat că „alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 au fost competitive și drepturile fundamentale, în general, au fost respectate. Campania a avut loc pe fundalul nemulțumirii față de instituțiile publice și a fost umbrită de presupuneri privind presiunile asupra angajaților din sfera publică, indicii clari de cumpărare a voturilor și utilizarea abuzivă a resurselor de stat. Controlul și proprietatea asupra mijloacelor de informare în masă de către actorii politici au limitat spectrul de opinii prezentate alegătorilor. Majoritatea aspectelor alegerilor au fost administrate într-un mod profesionist și transparent. Procesul de votare a fost evaluat pozitiv, însă instituțiile electorale au întâmpinat dificultăți legate de prelucrarea proceselor verbale din cauza introducerii noului sistem electoral și desfășurării concomitente a referendumului“.

Deși nu au fost organizate dezbateri publice incluzive și consultări semnificative cu părțile interesate relevante și nici nu a fost atins un consens larg, amendamentele la Codul Electoral din 2017 au modificat sistemul electoral dintr-unul absolut proporțional în unul mixt. În conformitate cu noul sistem, 50 de deputați sunt aleși prin sistemul proporțional de pe listele închise de partid într-o singură circumscripție națională și 51 de deputați în circumscripții uninominale, prin sistemul majoritar.

Cadrul legal prevede, în general, o bază adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice. Cu toate acestea, o serie de prevederi, inclusiv în ceea ce privește competența pentru reclamații și contestații și cerințele de colectare și revizuire a semnăturilor de susținere, sunt lipsite de claritate, ceea ce duce la aplicarea inconsistentă a acestora. Modificările operate după ultimele alegeri parlamentare vizează parțial unele recomandări anterioare ale BIDD0 și Comisiei de la Veneția, inclusiv prin introducerea unor măsuri ce vizează sporirea participării femeilor. Cu toate acestea, probleme importante rămân a fi abordate, inclusiv prevederile neclare privind utilizarea abuzivă a resurselor administrative și cele referitoare la reclamații și contestații, în special, pentru contestațiile post-electorale și prevederile de revizuire a circumscripțiilor.

Majoritatea aspectelor tehnice ale alegerilor au fost gestionate în mod profesionist și transparent la toate nivelurile. Cu toate acestea, unele decizii și regulamente ale Comisiei Electorale Centrale (CEC) erau neclare și complicau în mod nejustificat aspectele procesului, în special în ceea ce privește colectarea semnăturilor, dar și verificarea și soluționarea contestațiilor.

¹ Versiunea în limba engleză a prezentului raport este unicul document oficial. O traducere neoficială este disponibilă în limba de stat.

Pentru prima dată, au fost constituite secții de votare special desemnate pentru alegătorii care locuiesc în Transnistria. CEC a creat 123 de secții de votare în afara țării, în 37 de state, măbind numărul acestora comparativ cu alegerile precedente. Mai mulți interlocutori MOA BIDDO și-au exprimat îngrijorarea că numărul de secții de votare din anumite țări a fost nejustificat de scăzut și nu corespunde numărului de alegători care locuiesc acolo. Lipsa de transparență în procesul de luare a deciziilor cu privire la această problemă a contribuit la percepțiile date.

CEC a anunțat că 2.812.409 alegători au fost incluși în listele electorale principale. În conformitate cu recomandările anterioare ale BIDDO, în 2018 Curtea Constituțională a declarat neconstituțională negarea generală de către o instanță a dreptului de vot al persoanelor declarate ca neavând capacitate juridică. Contrar standardelor internaționale, o instanță încă mai poate lipsi persoanele de dreptul de vot, inclusiv cele cu dezabilități mintale. Corectitudinea listelor alegătorilor nu a fost, în general, abordată ca o preocupare specifică de către părțile interesate.

În cadrul unui proces incluziv, CEC a înregistrat toate cele 14 partide și un bloc care au depus listele naționale. Toate listele au respectat rigoarea cotei de gen de 40% de reprezentare minimă a ambelor sexe pe listele de candidați. S-au înscris 632 de candidați pe listele naționale, inclusiv 264 femei, dar numai 49 dintre ele au fost plasate în primele zece poziții pe liste. CECE-le au înregistrat 320 de candidați pentru circumscripții uninominale, dintre care 67 femei și 55 candidați independenți.

Procesul de verificare a semnăturilor din partea CECE-lor a fost efectuat inconsecvent și peste 10% dintre potențialii candidați pe sistem majoritar au fost respinși din cauza mai multor neregularități în colectarea semnăturilor de susținere. Multe părți interesate în procesul de vot au menționat că cerințele de colectare a semnăturilor erau nejustificat de împovărătoare și formaliste. Recursurile finale cu privire la înregistrarea candidaților nu au fost examinate până în ziua dinaintea alegerilor, astfel, au redus capacitatea de a desfășura campania în mod eficient, ceea ce contravine angajamentelor OSCE și bunelor practici internaționale.

Campania a fost una competitivă și vizibilă în întreaga țară. Principale mesaje din campanie s-au axat pe ocuparea forței de muncă, asistență socială și pensii, emigrare, anticorupție și economie. Subiectele de ordin geopolitic și de orientare a politicii externe a Republicii Moldova au fost reflectate mai puțin în discursul politic. MOA BIDDO a primit un număr mare de acuzații privind cumpărarea voturilor prin oferirea de cadouri și bunuri de către candidați sau organizațiile de caritate asociate cu aceștia. Acuzațiile de cumpărare a voturilor au persistat în ziua alegerilor, în special în ceea ce privește alegătorii din Transnistria. Partidele politice și reprezentanții societății civile au raportat folosirea abuzivă a resurselor de stat. Rapoartele includ și presiuni asupra angajaților din sfera publică pentru a participa la evenimente de campanie în timpul orelor de lucru, precum și agitație pentru partide politice făcută de către funcționari guvernamentali.

Toate partidele politice, cu excepția unuia, au respectat cerințele de raportare privind finanțarea campaniei electorale, dar mai mult de o treime dintre candidații independenți nu au reușit să prezinte rapoarte la timp sau să informeze CEC cu privire la neutilizarea resurselor financiare în campanie. Din cauza resurselor limitate, CEC nu a fost în măsură să supravegheze în mod eficient finanțarea campaniei, prin urmare, rolul său a fost limitat la verificarea rapoartelor depuse de candidați și a rapoartelor de tranzacții bancare sau investigarea ca răspuns la plângerile depuse. CEC nu a efectuat nici o monitorizare pe teren a finanțării campaniei și nu a impus nici o sancțiune asupra concurenților electorali pentru neconformitate sau alte încălcări legate de finanțare.

Minoritățile naționale cuprind peste 20 la sută din populație. Codul Electoral nu prevede măsuri speciale pentru a sprijini și facilita participarea politică a minorităților. În timpul delimitării hotarelor, au fost create trei circumscripții electorale cu populație concentrată a minorităților naționale. În total, 23 din 101 parlamentari noi aleși se identifică drept minoritate națională.

Televiziunea rămâne principala sursă de informare politică, urmată de mass-media on-line. Influența forțelor politice și economice prin controlul și proprietatea asupra mijloacelor de informare în masa a redus accesul alegătorilor la diverse puncte de vedere, limitând capacitatea acestora de a face o alegere cu adevărat informată. Mass-media a oferit candidaților mai multe platforme pentru prezentarea punctelor de vedere, inclusiv timpi de antenă gratuit, dezbateri, talk show-uri și publicitate plătită. Toți radiodifuzorii monitorizați de BIDDO au îndeplinit obligația legală de organizarea dezbaterilor. Constatările de monitorizare a mass-media de către MOA BIDDO au indicat că unele posturi de televiziune nu au reușit să respecte cerințele de mediatizare a alegerilor pentru a oferi o acoperire echitabilă, echilibrată și imparțială, ceea ce fundamentează acuzațiile de părtinire în rândul mass-media ridicate de numeroși interlocutori BIDDO.

Legea prevede observarea alegerilor de către cetățeni și observarea internațională, precum și de către reprezentanții candidaților. Acreditarea inclusivă a observatorilor a contribuit la transparența procesului electoral. CEC a acreditat 20 de organizații de observatori din partea cetățenilor cu 3.389 observatori și 776 observatori internaționali.

Procesul electoral de soluționare a contestațiilor a fost afectat negativ de confuzia privind organizația competentă să soluționeze plângerile împotriva candidaților, fapt ce afectează dreptul la o cale de atac efectivă, în contradicție cu angajamentele OSCE și alte standarde internaționale. CEC și majoritatea instanțelor de judecată au organizat ședințe sau audieri deschise și au oferit informații despre contestații și hotărâri cu privire la acestea pe website-urile lor, în timp ce practica CECE-lor cu privire la examinarea contestațiilor a variat.

Ziua alegerilor s-a derulat fără incidente majore. S-a observat transportarea masivă cu autobuze a alegătorilor din Transnistria, iar poliția a inițiat măsuri pentru a investiga dacă unii dintre aceștia au fost plătiți să voteze. Deschiderea și votarea au fost evaluate, în general, pozitiv. Procesul de numărare a fost evaluat mai puțin pozitiv, odată ce nu întotdeauna procedurile au fost respectate, iar BEC-le s-au confruntat cu dificultăți în totalizarea cifrelor din procesele verbale. Observatorii organizațiilor obștești, reprezentanții candidaților au fost prezenți în peste 95 procente din sectoarele de votare monitorizate, iar CECE-le au fost capabile să respecte toate etapele votării, numărării și totalizării fără restricționări.

Totalizarea a fost evaluată ca promptă și transparentă, în pofida unor probleme de ordin organizatoric sau condiții neadecvate. Prezența la vot a fost de 49.2%. CEC a început să posteze rezultate preliminare de la BEC pe pagina web la câteva ore după închiderea secțiilor de votare, fapt ce contribuie la transparența procesului.

La 3 martie, în termen legal, CEC a sumat rezultatele alegerilor și la 4 martie a prezentat Curții Constituționale raportul privind organizarea alegerilor, împreună cu procesele verbale privind rezultatele alegerilor și cu alte documente electorale relevante. La 9 martie, Curtea Constituțională a validat rezultatele. Deoarece Codul Electoral nu dispune de o procedură clară pentru depunerea contestațiilor post-electorale, au fost depuse relativ puține contestații de acest gen.

Acest raport oferă recomandări pentru a sprijini în continuare eforturile de aducere a procesului electoral din Republica Moldova în conformitate cu angajamentele OSCE și altor obligații internaționale și standarde pentru alegeri democratice. Recomandările prioritare se referă la eliminarea lacunelor și ambiguităților din cadrul legislativ electoral, sporirea profesionalismului administrației electorale de nivel mediu, alocarea competențelor și resurselor suficiente organismului de monitorizare a finanțării campaniei, asigurarea posibilității ca alegătorii să-și exprime votul fără presiune și influență nejustificată, creșterea încrederii în aplicarea legii, promovarea unui mediu competitiv echitabil între concurenți, asigurarea separării dintre stat și partid și sporirea transparenței

la totalizarea rezultatelor. BIDDO își exprimă disponibilitatea de a ajuta autoritățile să îmbunătățească procesul electoral și să examineze recomandările cuprinse în acest raport cât și în rapoartele precedente.

II. INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI

Dând curs invitației din partea autorităților din Republica Moldova și în baza recomandării Misiunii pentru Evaluarea Necesităților efectuate în perioada 18 - 22 iunie 2018, Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (BIDDO) a desfășurat o misiune de observare a alegerilor (MOA) din 15 ianuarie pentru a observa alegerile parlamentare din 24 februarie.

MOA a constatat dintr-o echipă de bază formată din 13 membri, cu sediul la Chișinău, și 28 de observatori pe termen lung repartizați în întreaga țară la 23 ianuarie. Misiunea a evaluat conformitatea procesului electoral cu angajamentele OSCE, alte obligațiuni și standarde pentru alegeri democratice internaționale, precum și cu legislația națională. Pentru ziua alegerilor BIDDO a unit eforturile cu delegațiile din Adunarea Parlamentară a OSCE (AP OSCE), Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) și Parlamentul European (PE) pentru a forma o misiune de observare internațională a alegerilor (MOIA); au fost repartizați în total 343 observatori din 38 de state, dintre care 39% din observatori erau femei.² BIDDO a fost reprezentat de 260 observatori pe termen scurt și pe termen lung, delegația AP OSCE a fost constituită din 42 membri, o delegație de 29 membri din partea APCE și o delegație de 11 membri ai PE. Fiecare dintre instituțiile implicate în această MOIA a aprobat Declarația 2005 privind principiile pentru observarea internațională a alegerilor.³ Procedurile de deschidere au fost observate la 134 de secții de votare și votarea a fost observată în 1263 secții de votare din țară. Numărarea a fost observată în 117 secții de votare, iar totalizarea la 46 CECE-ii. BIDDO MOA a rămas în țară până la 6 martie pentru a urmări evoluția după ziua alegerilor.

III. CONTEXTUL GENERAL ȘI POLITIC

Alegerile parlamentare din 24 februarie au fost primele alegeri organizate în condițiile noului sistemului electoral mixt. Alegerile au avut loc într-un mediu caracterizat printr-o încredere scăzută din partea publicului în instituțiile de stat, care a fost agravată de anularea rezultatelor alegerilor anticipate ale primarului general de Chișinău din anul 2018 de către instanțele de judecată, introducerea noului sistem electoral fără atingerea unui consens politic larg și lipsa de încredere în sistemul judiciar.

Cinci partide au trecut pragul electoral în alegerile parlamentare anterioare din noiembrie 2014.⁴ De atunci, componența parlamentului s-a modificat semnificativ din cauza că unii parlamentari și-au schimbat afilierea de partid sau au devenit independenți. Această "migrație de partid" a condus la situația în care Partidul Democrat din Moldova (PDM) a devenit partid de guvernare prin creșterea numărului de membri ai parlamentului (deputați), 19 - 40 de deputați⁵.

² Femeile constituiau 46 la sută din experți în echipa de bază BIDDO și 47 la sută dintre observatori pe termen lung BIDDO.

³ A se vedea [Declarația de principii privind observarea internațională a alegerilor și Codul de conduită al observatorilor internaționali](#).

⁴ Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) - 25 locuri; Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) - 23 locuri; Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) - 21 locuri; Partidul Democrat din Moldova (PDM) - 19 locuri; și Partidul Liberal (PL) - 13 locuri.

⁵ Alte locuri au fost distribuite după cum urmează: PSRM - 24, PL - 9, Partidul Popular European din Moldova (PPEM) - 9, PCRM - 8, PLDM - 5, deputați neafiliați - 6.

Printr-o mișcare controversată, în data de 30 noiembrie 2018, PDM a solicitat desfășurarea unui referendum consultativ în aceeași zi cu alegerile parlamentare. Referendumul a inclus două întrebări: dacă numărul de deputați ar trebui să fie redus de la 101 la 61 și dacă ar trebui să existe posibilitatea de rechemare a deputaților care nu își îndeplinesc atribuțiile în mod corespunzător. MOA BIDDO a monitorizat referendumul doar în măsura în care acesta a avut influență asupra desfășurării alegerilor parlamentare.

Alegerile din 24 februarie au constituit cele de-a 9 alegeri parlamentare de la independența obținută în 1991 și a 14 alegeri la care BIDDO participă cu misiuni de observare⁶.

IV. SISTEMUL ELECTORAL ȘI CADRUL JURIDIC

Parlamentul unicameral este alcătuit din 101 de deputați cu un mandat de patru ani. În 2017 modificările la Codul Electoral au schimbat sistemul electoral de la cel deplin proporțional la unul mixt. În conformitate cu noul sistem, 50 de deputați sunt aleși prin reprezentare proporțională în baza listelor de partid într-o singură circumscripție națională, iar 51 de deputați sunt aleși în circumscripții uninominale în baza sistemului majoritar. Pentru a câștiga mandate în circumscripția națională, un partid trebuie să obțină cel puțin șase procente din voturile valide, iar un bloc electoral – opt procente. Pragurile date rămân a fi înalte, în pofida recomandărilor consecutive din partea BIDDO și Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) de examinare a posibilității de micșorare a pragurilor, prin urmare, un număr semnificativ de voturi pentru partidele care nu au depășit pragul a fost „pierdut”⁷.

În cadrul examinării modificărilor din anul 2017, BIDDO și Comisia de la Veneția au conchis că, deși opțiunea cu privire la sistemul electoral este o decizie suverană a statului, modificarea sistemului electoral “nu este recomandabilă în această perioadă”. Avizul dat stipulează că, din cauza îngrijorărilor semnificative privind contextul politic curent, introducerea unei componente majoritare ar permite o influență necuvenită asupra candidaților pe circumscripții din partea actorilor care își urmăresc propriile interese separate. În plus, au lipsit dezbateri publice incluzive și consultări semnificative cu părțile interesate relevante, cât și un consens larg cu privire la modificarea sistemului electoral⁸. Unii interlocutori MOA BIDDO și-au exprimat îngrijorarea precum că mulți alegători nu au înțeles sistemul mixt și nici modalitatea transpunerii voturilor lor în mandate parlamentare.

Alegerile parlamentare sunt reglementate, în primul rând, de prevederile și hotărârile Constituției, Codului Electoral și Comisiei Electorale Centrale⁹. Cadrul legal prevede, în general, o bază adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice. Cu toate acestea, o serie de prevederi, inclusiv cele cu privire la jurisdicția examinării reclamațiilor și contestațiilor, cât și cele privind colectarea și examinarea semnăturilor de susținere, sunt neclare, atrăgând după sine o aplicare inconsecventă.

⁶ A se vedea [Rapoartele anterioare ODIHR privind alegerile din MOLDOVA](#).

⁷ Un total de 142.669 voturi (10 la sută din voturile exprimate) au fost exprimate pentru partidele care nu au depășit pragul.

⁸ Opinia comună BIDDO și a Comisiei de la Veneția din [iunie 2017](#) s-a axat pe modificările de proiect de lege, opiniile ulterioare din [decembrie 2017](#) și [martie 2018](#) s-au axat pe modificările adoptate. A se vedea, de asemenea, punctul 4 din [Rezoluția Parlamentului European din 14 noiembrie 2018 privind punerea în aplicare a Acordului de Asociere între UE și Moldova](#). A se vedea punctul 5.8 al Documentului OSCE din 1990 de la Copenhaga, care insistă asupra „legislației, adoptate la încheierea unei proceduri publice.” A se vedea, de asemenea, p. 18.1 din documentul OSCE de la Moscova din 1991, care prevede că „[l] legislația va fi elaborată și adoptată ca rezultat al unui proces deschis care să reflecte voința poporului, fie direct, fie prin intermediul reprezentanților aleși”.

⁹ Alte legi includ Legea cu privire la partidele politice, Legea cu privire la întruniri, Codul Audiovizualului, și secțiunile relevante ale Codurilor Penal, Civil și Contravențional.

Modificările operate după alegerile parlamentare precedente, parțial au ținut cont de unele recomandări anterioare ale BIDDO și Comisiei de la Veneția, inclusiv prin îmbunătățirea reglementărilor de finanțare a partidelor și campaniilor electorale, cât și prin introducerea măsurilor de sporire a participării femeilor. Acestea din urmă au fost măsuri de eficiență limitată deoarece nu există nici o obligație de a plasa candidatele femei în poziții câștigătoare pe listă.

După cum s-a demonstrat în cadrul acestor alegeri, rămân să fie soluționate chestiuni importante, inclusiv prevederile neclare privind utilizarea abuzivă a resurselor administrative, lipsa unor prevederi clare privind reclamațiile și contestațiile, în special pentru contestațiile post-electorale, pragul înalt pentru accesarea în parlament, lipsa unor prevederi pentru revizuirea, cel puțin o dată la zece ani, a delimitării circumscripțiilor și clarificarea criteriilor pentru delimitarea circumscripțiilor.

În plus, cadrul juridic conține prevederi contradictorii, unele dintre care au rezultat din modificări târzii sau pripite a legislației. Inconsecvențele includ perioade diferite de campanie pentru alegerile parlamentare și referendum, interzicerea agitației electorale în ziua alegerilor prin Codul cu privire la contravențiile administrative, în timp ce Codul Electoral permite acest lucru, cât și prevederi neclare în Codul Electoral privind competențele de examinare a contestațiilor împotriva candidaților.

Autoritățile trebuie să reflecte asupra unei revizuirii cuprinzătoare a cadrului legislativ electoral pentru a elimina neconcordanțele și ambiguitățile și să examineze recomandările BIDDO și ale Consiliului Europei.

O comisie de delimitare a circumscripțiilor a fost constituită în septembrie 2017 și a delimitat 51 de circumscripții electorale în conformitate cu noul sistem electoral. Majoritatea partidelor de opoziție și unele organizații ale societății civile au boicotat activitatea, afirmând că majoritatea membrilor acestei comisii au fost afiliați principalului partid de guvernare. Contrar bunei practici internaționale, legea nu conține prevederi referitor la revizuirea periodică a hotarelor circumscripțiilor¹⁰. S-au observat preocupări legate de principiul egalității votului, având în vedere diferența semnificativă în raporturile alegători/mandat în cele trei circumscripții constituite în străinătate, două în Transnistria și alte circumscripții.

Pentru a asigura principiul egalității votului, trebuie să fie revizuite criteriile de creare a circumscripțiilor electorale, inclusiv pentru alegătorii din Transnistria și cei din străinătate.

V. ADMINISTRAREA ALEGERILOR

Alegerile au fost gestionate de trei niveluri de administrare: CEC, 51 Consilii Electorale de Circumscripție Electorală (CECE) și 2.141 Birouri Electorale de Circumscripție (BEC). CEC este o autoritate permanentă cu un mandat de cinci ani, care include nouă membri, unul numit de președinte și ceilalți de parlament cu reprezentarea proporțională a majorității și a opoziției.

CEC a constituit CECE-ii pentru fiecare circumscripție uninominală. Fiecare CECE a avut între 7 și 11 membri, pentru care instanțele și consiliile locale și-au nominalizat câte doi membri¹¹. CECE-le au constituit BEC-le în componență de 5 până la 11 membri, inclusiv 3 nominalizați de către consiliile locale. Fiecare partid politic parlamentar a avut dreptul de a numi un membru în fiecare CECE și BEC. Membrii CECE-lor și BEC-lor au ales președinte, vicepreședinte și secretar din rândul lor.¹²

¹⁰ Orientarea I 2.2 (v) din [Codul Comisiei de la Veneția de bune practici în materie electorală, 2002](#) stipulează că circumscripțiile ar trebui revizuite cel puțin o dată la 10 ani.

¹¹ Acolo unde CEC a constatat un număr insuficient de membri în cadrul CECE, aceasta a desemnat membri din Registrul funcționarilor electorali.

¹² Președinții BEC din străinătate sunt numiți de către șeful misiunii diplomatice sau consulare sau de către personalul unității diplomatice.

Constituirea CECE-lor, cât și BEC-lor s-a încadrat în termenii prescriși de lege. Ca un pas pozitiv, CEC a creat CECE-le la 21 decembrie 2018, cu cinci zile înainte de termenul legal, în scopul de a reduce eventuala întârziere în înregistrarea candidaților în circumscripțiile uninominale.

Modificările operate în 2017 la Codul Electoral au schimbat statutul CECE-lor, care anterior au fost în mare măsură niște organe tehnice, acordându-le responsabilitatea de a înregistra candidații și de a stabili rezultatele în circumscripțiile uninominale. Cu toate acestea, din cauza calendarului juridic curent, CEC a avut oportunități limitate de a instrui CECE-le înainte ca acestea să înceapă să activeze, ceea ce a dus la numeroase deficiențe procedurale în timpul înregistrării candidaților¹³.

Pentru a îmbunătăți profesionalismul și eficiența CECE-lor și pentru a permite instruirii mai ample, trebuie să fie revizuit termenul de numire a acestora.

Femeile au fost bine reprezentate în administrația electorală, inclusiv în funcții de luare a deciziilor. Funcțiile de președinte și vicepreședinte CEC sunt deținute de femei. Mai mult de jumătate din membrii CECE erau femei, iar 21 din 51 CECE-i erau prezidate de către femei¹⁴. Femeile au fost bine reprezentate și la nivel de BEC-i, constituind 80 la sută din președinți, 75 la sută din vicepreședinți și 95 la sută din secretari.

Majoritatea aspectelor tehnice ale alegerilor au fost gestionate în mod profesionist și transparent la toate nivelurile. CEC și CECE-le au organizat ședințe regulate ce au fost deschise pentru observatori acreditați și mass media acreditate. De asemenea, reuniunile CEC erau transmise în direct pe pagina web a CEC. Ședințele date erau desfășurate într-o manieră colegială, iar ordinele de zi erau publicate în prealabil. Cu toate acestea, unele decizii și regulamente CEC duceau lipsă de claritate și complicau în mod nejustificat aspectele de procedură, în special cele referitoare la colectarea semnăturilor de susținere, cât și cele privind verificarea și gestionarea contestațiilor. În timp ce hotărârile CEC erau întotdeauna publicate pe website-ul CEC și într-o manieră oportună, hotărârile CECE-lor erau postate mai puțin consecvent¹⁵.

Pentru a spori transparența administrației electorale la nivel raional, ar putea fi examinată propunerea de a face publice on-line toate deciziile CECE.

Pentru prima dată, 47 de secții de votare au fost special create pentru alegătorii cu reședință în Transnistria¹⁶. La 12 februarie, reieșind din precauții de securitate menționate de Poliția Națională privind amplasarea secțiilor de votare în zona de securitate, CEC a schimbat locația a 31 din cele 47 secții de votare. PSRM a contestat fără succes această decizie în instanțele de judecată, afirmând că acest fapt constituie o încercare a guvernării de a reduce numărul de voturi din Transnistria.

În baza propunerii din partea guvernului, CEC a creat 123 secții de votare în 37 de țări, măbind numărul acestora comparativ cu alegerile precedente¹⁷. Codul Electoral prevede patru criterii pentru constituirea secțiilor de votare în afara țării, care nu sunt armonizate între ele și, astfel, lasă loc pentru

¹³ Orientarea II 3.1 (g) din [Codul Comisiei de la Venetia de bune practici în materie electorală din 2002](#) stipulează că membrii comisiilor electorale trebuie să beneficieze de instruire/formare standard.

¹⁴ Potrivit CEC, femeile constituiau aproape 56 la sută din membrii CECE și 41 la sută din președinți.

¹⁵ Raportul explicativ 68 din [Codul Comisiei de la Venetia de bune practici în materie electorală din 2002](#) stipulează că „doar transparența, imparțialitatea și independența față de manipularea motivată politic va asigura gestionarea corectă a procesului electoral, începând cu perioada pre-electorală și până la sfârșitul prelucrării rezultatelor.”

¹⁶ În alegerile precedente, alegătorii din Transnistria au avut posibilitatea de a vota la secțiile de votare obișnuite la care au fost atribuiți.

¹⁷ Patruzeci și două de secții de votare au fost create în cadrul misiunilor diplomatice și oficiilor consulare moldovenești și 83 în alte localități. Deschiderea a două secții de votare în Canada a trebuit să fie anulată, deoarece legea canadiană nu permite găzduirea secției de votare în alte localități decât ambasade. În cadrul alegerilor prezidențiale din 2016 au fost constituite 100 de secții de votare în afara țării în 31 de state.

interpretări diferite ale legii. Unii interlocutori MOA BIDDO au exprimat îngrijorări precum că numărul secțiilor de votare în anumite țări era disproporționat și nu corespundea numărului de alegători domiciliați acolo. Aceste percepții au fost accentuate de lipsa de transparență în procesul decizional cu privire la acest subiect¹⁸.

Așa cum a fost recomandat anterior, deciziile privind numărul și locațiile pentru secțiile de votare din străinătate ar trebui să fie luate în mod transparent și pe baza unor criterii clare și coerente. Astfel de decizii ar trebui să fie luate printr-o amplă consultare cu părțile interesate relevante, cu mult timp înainte de alegeri.

CEC, prin intermediul Centrului său de Instruire, a implementat un program cuprinzător de instruire pentru funcționarii electorali de toate nivelurile. Instruirile BEC-ilor, observate de MOA BIDDO erau informative, interactive și includeau exerciții practice cu privire la procedurile de votare și numărare, în conformitate cu recomandările anterioare ale BIDDO. CEC și organizațiile societății civile au desfășurat campanii de sensibilizare a alegătorilor pe grupuri de alegători, cum ar fi femei, studenți, alegători din afara țării și persoane cu dezabilități, atât în limba de stat, cât și în limba rusă. CEC a desfășurat o campanie cuprinzătoare de informare a alegătorilor cu spoturi tematice axate pe specificul noului sistem electoral și a inclus o platformă web specială, spoturi difuzate la TV și radio, pliante, broșuri, și bannere de informare. Cu toate acestea, unii interlocutori BIDDO au semnalizat insuficiența materialelor educaționale pentru alegători.

CEC a inițiat acțiuni pentru a facilita participarea alegătorilor cu dezabilități, inclusiv formarea comisarilor de nivel inferior cu privire la procedurile speciale pentru acordarea de asistență pentru astfel de alegători în ziua alegerilor. CEC a asigurat secțiile de votare cu cabine speciale de vot, lupe și buletine de vot tactile. Spoturile video pentru informarea alegătorilor despre alegeri și comunicatele CEC au fost disponibile în limbajul semnelor. În cooperare cu organizațiile societății civile, CEC a produs și difuzat o serie de materiale ușor de citit în formate concepute pentru alegătorii cu dezabilități mintale și dificultăți de învățare, care conțin texte simplificate, însoțite de imagini explicative despre alegeri și procedurile de votare.

La 14 noiembrie 2018, CEC a decis instalarea camerelor video în toate secțiile de votare în scopul creșterii transparenței procesului electoral și de a folosi înregistrările ca probe în cazul contestațiilor cu privire la procedurile din ziua alegerilor. Camerele au fost instalate pe deasupra urnelor de vot, pentru a evita înregistrarea alegătorilor și pentru a proteja secretul votului. Unii interlocutori BIDDO au exprimat îngrijorarea cu privire la eficacitatea acestor măsuri și au susținut că au fost luate măsuri insuficiente pentru creșterea transparenței procesului, ci mai degrabă au contribuit la percepția că secretul votului nu este întotdeauna asigurat.

VI. ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR

Moldova are un sistem pasiv de înregistrare a alegătorilor. Dețin dreptul de vot cetățenii care au atins cel puțin vârsta de 18 ani până în ziua alegerilor. Dreptul la vot este în general incluziv, incluzând aproape toți cetățenii cu vârsta de peste 18 ani, inclusiv deținuții. În conformitate cu recomandările anterioare BIDDO, în octombrie 2018 Curtea Constituțională a declarat neconstituțională negarea dreptului la vot de către instanța de judecată persoanelor declarate ca neavând capacitate juridică.

¹⁸ PSRM și ACUM au atacat în instanță de judecată hotărârea CEC privind deschiderea secțiilor de votare peste hotare. Curtea Constituțională a respins aceste contestații, așa cum a făcut și Curtea Supremă. Reprezentanții Guvernului nu au participat la ședințele CEC sau ședințele de judecată pentru a explica procesul de luare a deciziilor.

Contrar standardelor internaționale, o instanță de judecată încă mai poate priva o persoană de dreptul la vot, inclusiv pe cei cu dezabilități mentale¹⁹.

Să fie revizuită posibilitatea de privare de drepturi de vot pe motiv de dezabilitate mentală.

CEC este responsabilă de menținerea Registrului centralizat de stat al alegătorilor întocmit în baza datelor din Registrul de Stat al Populației care este zilnic actualizat de către Agenția Servicii Publice²⁰. Exactitatea listelor electorale nu a fost, în general, menționată de părțile interesate electorale ca o preocupare specifică.

CEC a anunțat că 2.812.409 alegători au fost incluși în listele electorale principale. BIDDO a observat că aproape toate BEC-le și-au primit listele alegătorilor în cadrul termenului limită sau la scurt timp după expirarea termenului. Alegătorii au avut posibilitatea de a-și verifica corectitudinea datelor la BEC și pe site-ul CEC, totuși, MOA BIDDO a remarcat că un număr limitat de alegători au solicitat corectări. BIDDO a observat că unele BEC nu erau funcționale în timpul orelor de lucru, fapt ce a limitat posibilitățile alegătorilor de a face cunoștință cu lista electorală.

Alegătorii fără domiciliu sau viză de reședință nu sunt incluși în lista principală a alegătorilor și pot vota la orice secție de votare din țară, dar numai pentru listele naționale și referendum. Acești alegători și cei din Transnistria sunt incluși în liste suplimentare de alegători la secția de votare. Dacă în ziua alegerilor alegătorii nu se află la locul lor de reședință, ei pot solicita un certificat de votare prin absență (CVA) de la BEC-le respective până în ultima zi înainte de alegeri, ceea ce le permite să voteze într-o altă localitate. În cazul în care alegătorul își schimbă reședința sau domiciliul după imprimarea listei de alegători, acest alegător trebuie să fie în continuare atribuit la secția de votare pe baza adresei de reședință sau de domiciliu indicată în momentul tipăririi listei de alegători.

În același timp, Codul Electoral prevede că oricare alegător care are reședința în raza secției de votare și nu este inclus în lista principală a alegătorilor, ar putea fi inclus în lista electorală suplimentară în ziua alegerilor în baza documentelor care confirmă reședința. Acest fapt a creat posibilitatea de a depăși cerințele legale și de a schimba încadrarea într-o circumscripție electorală, chiar și după tipărirea listelelor de bază²¹. Numărul de alegători incluși în listele electorale suplimentare a fost de 155.570 pentru circumscripțiile naționale și 148.535 pentru circumscripțiile uninominale.²²

În conformitate cu bunele practici internaționale, trebuie să se analizeze oportunitatea eliminării posibilității de înregistrare a alegătorii la secția de votare în ziua alegerilor pentru a evita posibilitatea de a schimba circumscripțiile, ceea ce poate afecta rezultatul alegerilor.

¹⁹ Un amendament la Codul de procedură civilă formulat în decembrie 2018 impune ca instanța să decidă dacă o persoană care face obiectul unei proceduri de tutelă ar trebui să aibă drept de vot. Chiar și o evaluare individualizată constituie o discriminare pe criterii de dezabilitate. A se vedea articolele 12 și 29 din [Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dezabilități](#) care prevăd dreptul la egalitate în fața legii și stipulează că părțile garantează persoanelor cu dezabilități drepturi politice și respectiv, posibilitatea de a beneficia de acestea, în condiții de egalitate cu ceilalți.

²⁰ Alegătorii sunt incluși în listele de bază în funcție de domiciliu sau reședință. Alegătorii care posedă atât domiciliu, cât și viză de reședință, sunt înregistrați în baza reședinței. Circa 3.276.000 de alegători au fost incluși în Registrul de stat al alegătorilor, inclusiv circa 230.200 de alegători fără domiciliu sau reședință și aproximativ 230.600 alegători din Transnistria.

²¹ Orientările 1.2.iv din Codul Comisiei de la Veneția de bune practici în materie electorală stipulează că „ar trebui să existe o procedură administrativă supusă controlului judiciar, sau o procedură judiciară ce să permită înregistrarea unui alegător care nu a fost înregistrat; înregistrarea nu ar trebui să aibă loc la secția de votare în ziua alegerilor.”

²² Printre alegătorii incluși în lista electorală suplimentară pentru circumscripția națională erau 76.583 alegători în străinătate și 37.257 alegători care locuiesc în Transnistria și 12.058 alegători cu CVA; pentru circumscripțiile uninominale – 76.642 alegători în străinătate, 36.696 alegători care locuiesc în Transnistria și 6.337 cu CVA. Numărul rămas este reprezentat de alegătorii fără domiciliu / reședință (curentă), alegătorii aflați în spitale și alegătorii deținuți.

Alegătorii care locuiesc în străinătate de asemenea sunt incluși în listele alegătorilor prin asociere cu adresele sale anterioare de reședință sau domiciliu²³. Deși acest lucru este conform legislației naționale, el rezultă în faptul că listele alegătorilor nu reflectă cu exactitate numărul alegătorilor eligibili care sunt fizic prezenți în țară. Interlocutorii MOA BIDDО de asemenea au exprimat îngrijorări cu privire la alegătorii decedați în străinătate, întrucât aceștia sunt radiați din listele alegătorilor doar atunci când se prezintă documentele relevante autorităților.

Autoritățile ar trebui să continue eforturile de a îmbunătăți precizia listelor electorale, prin actualizarea registrului civil cu informații actuale de la diferite autorități în scopul radierii persoanelor care au reședință sau au decedat în străinătate.

Alegătorii în străinătate pot vota doar cu pașapoarte valabile, nu și cu buletinele naționale precum e cazul alegătorilor din țară²⁴. ACUM a solicitat ca CEC, ca și în alegerile precedente, să adopte o hotărâre pentru a permite alegătorilor să voteze în străinătate cu pașapoarte expirate, motivând că, în caz contrar, dreptul lor constituțional la vot ar fi limitat²⁵. CEC a refuzat să adopte o astfel de hotărâre, făcând referință la hotărârea Curții Constituționale din 14 ianuarie, care a decis că solicitarea unui pașaport valabil a fost o limitare legitimă privind dreptul la vot²⁶.

Armonizarea cerințelor privind identificarea alegătorilor în țară și în afara țării, pentru a facilita votul universal.

VII. ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR

Toți alegătorii eligibili au dreptul de a candida, cu câteva excepții²⁷. Înregistrarea candidaților începe cu 60 de zile înainte de alegeri și se termină cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor. Pentru circumscripția națională, cetățenii pot participa în baza listelor închise de partid sau ale unui bloc electoral, dar nu în calitate de candidați independenți. În circumscripții uninominale, cetățenii pot participa în calitate de candidați nominalizați de partid sau independenți. CEC înregistrează candidații pentru circumscripția națională, iar CECE-le – pentru circumscripțiile uninominale. Candidații pot participa la alegeri atât în circumscripția națională, cât și în circumscripțiile uninominale, preferință atribuindu-se celei uninominale în cazul în care candidatul este ales în ambele.

În cadrul unui proces incluziv CEC a înregistrat toate cele 14 partide și un bloc care au depus listele naționale. Toate listele s-au conformat rigorii privind cotei de gen de 40 procente. Pe listele naționale s-au înscris 632 de candidați, inclusiv 264 femei, totuși doar 49 din ele se află pe primele 10 poziții de pe liste. CECE-le au înregistrat 320 de candidați pentru circumscripțiile uninominale, dintre care 67 femei și 57 independenți. Partidele/blocurile pot înlocui candidații de pe listele lor nu mai târziu de 14

²³ În timp ce, conform Agenției Servicii Publice, au fost înregistrați 90.438 de cetățeni care, în mod oficial, au plecat din țară, se estimează că numărul cetățenilor care locuiesc în străinătate este mult mai mare.

²⁴ Nu există date fiabile privind numărul de alegători din străinătate cu pașapoarte expirate, deoarece nu există date fiabile privind numărul real și lista persoanelor care locuiesc în străinătate. Numărul pașapoartelor expirate nu poate fi folosit pentru astfel de estimări deoarece unii dintre deținătorii de pașapoarte expirate locuiesc în Moldova, alții - în străinătate.

²⁵ CEC a anunțat că la alegerile prezidențiale din 2016 doar 175 de alegători au votat cu pașapoarte expirate. La 24 februarie, au fost depuse 85 de plângeri de către deținătorii de pașapoarte expirate sau buletine de identitate naționale cu care nu s-a permis să se voteze. Toate contestațiile au fost respinse.

²⁶ Ombudsmanul a depus o contestație la acest subiect la Curtea Constituțională, care a declarat inadmisibilitatea acesteia.

²⁷ Acestea includ personalul militar în exercițiu, deținuții, persoanele cu sentințe penale nestinse pentru infracțiuni deliberate și persoane private de instanță de dreptul de a ocupa funcții de răspundere.

zile înaintea zilei alegerilor. Nu este permisă înlocuirea candidaților pentru circumscripțiile uninominale.

Prevederea legală care stabilește o cotă minimă de reprezentare de 40 la sută pentru ambele sexe în listele pentru circumscripția națională trebuie să fie clarificată în continuare pentru a asigura echilibrul ambelor sexe în poziții câștigătoare pe liste.

În timp ce potențialii candidați de gen masculin trebuiau să colecteze între 500 și 1000 de semnături de susținere din partea alegătorilor în circumscripția lor, candidatele de gen feminin trebuiau să adune între 250 și 500 de semnături²⁸. Contrar bunelor practici internaționale, un alegător poate semna în sprijinul unui singur candidat, fapt nejustificat de restrictiv și poate afecta confidențialitatea alegătorilor, deoarece indică apartenența politică.²⁹

Legea ar trebui modificată pentru a permite alegătorilor să semneze în sprijinul a mai multor candidați.

Unii candidați au informat MOA BIDDО precum că rigorile privind semnăturile au fost nejustificat de împovărătoare și formaliste. Procesul de verificare a semnăturilor în CECE-i a fost efectuat inconsecvent³⁰. Treizeci și șapte de cereri de candidat (circa 10 procente din total) au fost respinse din motivul diverselor iregularități legate de semnături. CECE-le au avut diferite practici în invitarea sau nu a potențialului candidat la ședințele la care s-a decis valabilitatea semnăturilor, motivarea sau nemotivarea hotărârilor lor privind verificarea semnăturilor³¹. În contrast cu alte rigori de înregistrare a candidatului, când se permite depunerea repetată a documentelor pentru corectarea erorilor, în cazul semnăturilor nu este permisă depunerea repetată, chiar dacă perioada de înregistrare a candidaților este încă deschisă. Provocările cu care s-au confruntat potențialii candidați în vederea respectării condițiilor de colectare a semnăturilor au abundat de restricții nerezonabile pentru realizarea dreptului de a fi ales, contrar standardelor internaționale³².

Pentru a asigura coerența, transparența și securitatea juridică a procesului de înregistrare a candidaților, trebuie stabilite proceduri clare și simplificate pentru colectarea și verificarea semnăturilor de susținere.

Din 23 de candidați care au contestat refuzurile de înregistrare, majoritatea nu au avut succes. Cinci din cei opt care au avut câștig de cauză în urma contestării nu au fost înregistrați până când deja derulase jumătate din campania electorală. Recursurile finale cu privire la înregistrarea candidaților nu

²⁸ Cei care candidează în circumscripțiile pentru Transnistria și peste hotare pot aduna semnături din întreaga țară.

²⁹ ACUM a pretins că, în CECE 10 (Ungheni), oficialii locali au publicat on-line lista semnatarilor pentru candidații ACUM întrebându-se dacă aceștia știau ce fac. Paragraful 3 al [Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990](#) stipulează că statele participante OSCE „recunosc importanța pluralismului în ceea ce privește organizațiile politice“. A se vedea, de asemenea, articolul 77 din [Orientările privind Regulamentul cu privire la partidele politice](#) elaborate de BIDDО și Comisia de la Veneția, care recomandă că „pentru a consolida pluralismul și libertatea de asociere, legislația nu ar trebui să limiteze cetățeanul să semneze liste de susținere doar pentru un singur partid“.

³⁰ MOA BIDDО a observat cazuri când semnăturile erau invalidate din cauza unor greșeli minore ce au fost corectate, înscrisuri în chirilică, cât și înscrisuri în care colectorul semnăturilor a completat numele și adresa pentru semnatar. În alte cazuri, astfel de înscrisuri erau considerate ca fiind valide. Liniile directorii I.1.3iii din [Codul Comisiei de la Veneția de bune practici în materie electorală](#) stipulează că verificarea semnăturilor trebuie să fie reglementată de reguli clare.

³¹ Circulara CEC emisă la 9 ianuarie explică prin instrucțiuni CECE-lor cum să motiveze hotărârile lor. Cu toate acestea, nu a existat nici o îndrumare pentru a stabili dacă ar trebui să fie verificate toate semnăturile sau un eșantion, și dacă acestea să fie verificate prin inspecție vizuală sau prin verificarea înregistrărilor în sistemul electronic.

³² A se vedea articolul 25 din [Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice \(PIDCP\)](#).

au fost soluționate până la 23 februarie, reducând astfel capacitatea de a desfășura campania în mod eficient, în contradicție cu angajamentele OSCE și cu bunele practici internaționale³³.

Pentru a asigura condiții echitabile pentru toți candidații, procesul de înregistrare, inclusiv examinarea oricăror plângeri și contestații, trebuie să se încheie înainte de începerea campaniei.

Poziționarea pe buletinul de vot atât în circumscripțiile naționale și raionale este determinată de ordinea în care candidații se înregistrează, ceea ce oferă un avantaj partidelor mai mari, cu resurse mai bune și candidaților care apar pe poziții mai ridicate în buletinul de vot³⁴.

Pentru a îmbunătăți și mai mult încrederea în procesul electoral, poziția candidaților și partidelor în buletinele de vot trebuie să fie stabilită prin tragere la sorți la încheierea procesului de înregistrare.

Acestea au fost primele alegeri în care candidații au fost obligați să obțină certificat de integritate de la Autoritatea Națională de Integritate³⁵. Certificatul a inclus detalii cu privire la averi nejustificate, conflicte de interese și orice hotărâri definitive ce interzic persoanei ocuparea funcțiilor publice. Toate solicitările depuse în termen util pentru obținerea certificatelor au fost satisfăcute și nici un candidat nu a fost respins de către CEC sau CECE din cauza informațiilor conținute în aceste certificate. În același timp, unii interlocutori ai MOA BIDDO au comentat că aceste certificate aveau o importanță redusă pentru procesul electoral.

VIII. CAMPANIA ELECTORALĂ

Campania electorală a demarat în mod oficial la 25 ianuarie, a doua zi după expirarea termenului de înregistrare a candidaților. Mai multe partide au acuzat concurenții de campanie timpurie³⁶. Campania a fost una competitivă și vizibilă în întreaga țară. Ea a devenit mai activă pe măsura apropierii datei alegerilor, dar, în același timp, a crescut substanțial și retorica negativă, și atacurile la persoană³⁷. Din lipsa unei perioade oficiale de tăcere electorală, partidele și candidații și-au continuat agitația în mod activ în ziua alegerilor până la închiderea secțiilor de votare. Câteva partide și-au acuzat contracandidații de demarare timpurie a campaniei. Campania pentru referendum a început înainte de campania pentru alegerile parlamentare, iar unii concurenți, mai ales PDM, au câștigat un avantaj în campania parlamentară³⁸.

Majoritatea concurenților au optat pentru întâlniri mai puțin numeroase cu alegătorii pe parcursul campaniei³⁹. Campaniile la nivel de circumscripție erau de obicei conduse de candidații din circumscripțiile uninominale, deși liderii naționali ai partidelor au participat și au vorbit frecvent la aceste evenimente. Majoritatea acțiunilor de campanie au fost desfășurate prin intermediul mass

³³ Aliniatul 7.6 din [Documentul OSCE de la Copenhaga din 1990](#) cheamă statele participante să asigure concurenților electorali capacitatea de a concura între ei în baza tratamentului egal în fața legii și din partea autorităților. Liniile directorii I.1.3v din [Codul Comisiei de la Venetia de bune practici în materie electorală](#) stipulează că validarea semnăturilor trebuie să fie realizată până la inițierea campaniei electorale.

³⁴ Deși există o loterie la determinarea poziționării în buletinul de vot, ea are loc în fiecare zi pe parcursul perioadei de înregistrare a candidaților, fără a aștepta încheierea perioadei de înregistrare.

³⁵ În ciuda multiplelor solicitări, Autoritatea Națională de Integritate a refuzat să se întâlnească cu MOA BIDDO și să discute despre rolul lor în procesul de înregistrare a candidaților.

³⁶ PDM a depus o contestație împotriva ACUM, iar PCRМ împotriva PSRM. Ambele contestații au fost respinse de CEC din motive de procedură.

³⁷ Câteva zile înainte de alegeri, liderii ACUM au declarat că au fost otrăviți, acuzând PDM. PDM a negat aceste acuzații.

³⁸ Legea permite efectuarea campaniei pentru referendum imediat după înregistrare. PDM a înregistrat referendumul la 28 decembrie 2018 și la începutul lunii ianuarie au fost afișate panouri cu candidații săi la nivel național și uninominal. În plus, PDM a plasat anunțuri publicitare prin care promova partidul în mass-media.

³⁹ MOA BIDDO a observat 71 de manifestații și ședințe cu alegători în întreaga țară.

media tradiționale și online, rețelelor sociale, panourilor, agitației din ușă în ușă, distribuirii prospectelor și pliantelor, cât și prin intermediul întâlnirilor cu alegătorii.

Principalele mesaje de campanie s-au axat pe șomaj, asistență socială și pensii, emigrare, anticorupție și economie. Vorbitorii din cadrul evenimentelor de campanie electorală de obicei prezentau programele de nivel național⁴⁰. Chestiunilor de ordin geopolitic și de orientare a politicii externe a Moldovei le-a fost oferită o atenție mai scăzută în principalul discurs politic, însă acestea au rămas a fi un mesaj cheie de campanie în special pentru PSRM și alte câteva partide mai mici⁴¹. Campania nu a abordat în mod specific problemele legate de gen sau minorități naționale, cu excepția problemei statutului limbii ruse. Candidații pentru cele două raioane din Transnistria au informat MOA BIDDO că s-au bazat în principal pe întâlniri nu prea numeroase cu contacte deja stabilite și au făcut agitație din ușă în ușă în campania lor.

MOA BIDDO a primit un număr mare de raportări privind cumpărarea voturilor prin oferirea cadourilor și bunurilor din partea candidaților sau prin activități caritabile asociate acestora. Interlocutorii au exprimat îngrijorări specifice privind așa-numitele magazine sociale, asociate cu Ilan Șor și Partidul Șor, care inițial ofereau produse alimentare la preț redus pensionarilor și persoanelor social-vulnerabile, ca apoi să extindă aplicarea acestor reduceri pentru toți pe perioada alegerilor⁴². Câteva partide au susținut că, în scopul obținerii card-ului de reducere cetățenii au trebuit să furnizeze date cu caracter personal și au devenit membri de partid, fără a fi conștienți de astfel de consecințe. Acuzațiile de cumpărare a voturilor au persistat în ziua alegerilor, în special în ceea ce privește alegătorii din Transnistria⁴³.

Reprezentanții partidelor politice și ai societății civile au pretins că a avut loc o largă utilizare abuzivă a resurselor de stat din partea PDM și, în măsură mai mică, din partea PSRM. Acuzațiile au inclus presupuse presiuni asupra angajaților publici pentru a-i face să participe la evenimente de campanie electorală în timpul orelor de lucru, precum și cazuri de agitație electorală pentru partide politice din partea funcționarilor de stat⁴⁴. Deși partidele și organizațiile societății civile au afirmat despre pretinsa utilizare abuzivă “masivă” a resurselor de stat, doar câteva contestații de acest gen au fost depuse la CEC⁴⁵. Interlocutorii au menționat lipsa de încredere în procesul de soluționare a plângerilor și lipsa de resurse pentru a desfășura activitatea legată de contestații.

În urma unui avertisment emis de CEC pentru utilizarea resurselor și imaginea președinției în campanie, PSRM a prezentat 25 de sesizări și contestații la CEC privind utilizarea abuzivă a resurselor

⁴⁰ Două partide, PDM și ACUM, și-au publicat programe și promisiuni specifice pentru circumscripții.

⁴¹ Democrația Acasă, Partidul Liberal, Partidul Național Liberal și Mișcarea Antimafie s-au axat pe unirea cu România. PSRM a promovat legături strânse cu Federația Rusă.

⁴² MOA BIDDO a observat șase evenimente organizate de Partidul Șor la Cantemir, Criuleni, Edineț, Hâncești, Rezina și Soroca unde participanților li se ofereau sacoșe cu cadouri. Partidul informase MOA BIDDO că aceste sacoșe conțineau ceasuri cu logoul partidului și materiale de agitație electorală.

⁴³ ACUM a solicitat Curții Constituționale să invalideze rezultatele în CECE 47 și 48 din cauza transportării organizate cu autocarele și posibil cumpărarea voturilor. Curtea a respins cererea din cauza lipsei de probe.

⁴⁴ MOA BIDDO a asistat la 12 evenimente de campanie electorală la Soroca, Hâncești, Căușeni, Chișinău, Sângerei, Florești, Comrat, Ștefan Vodă, Vulcănești și Cahul, unde angajații publici au făcut agitație pentru partide sau au participat la evenimente electorale în timpul orelor de lucru. La Soroca câțiva participanți le-au relatat reprezentanților MOA BIDDO că erau impuși să participe la evenimentele PDM din teamă că și-ar putea pierde locurile de muncă. PDM a recunoscut că secretarii de stat au realizat activități de campanie electorală pentru acest partid, remarcând că aceștia se aflau oficial în concediu.

⁴⁵ Per total, 12 contestații au fost depuse la CEC, acuzând utilizarea abuzivă a resurselor de stat din partea partidelor.

administrative de către PDM. În lipsa unor prevederi clare legate de utilizarea abuzivă a resurselor și cumpărarea voturilor, toate plângerile au fost respinse de CEC⁴⁶.

Pentru a promova condiții competitive echitabile între concurenți și a asigura separarea dintre stat și partid, ar putea fi analizată posibilitatea clarificării dispozițiilor referitoare la utilizarea abuzivă a resurselor administrative și cumpărarea voturilor și introducerea unui mecanism eficient de executare pentru a preveni aceste încălcări.

Partidele de opoziție, de asemenea, s-au referit la avantajul de care se bucură PDM, ca partid de guvernare, în perioada electorală⁴⁷. Potrivit acestora, astfel de activități estompează în continuare separarea dintre stat și partid, fapt ce vine în contradicție cu angajamentele OSCE și cu bunele practici internaționale⁴⁸.

Pentru a asigura o separare clară între stat și partid, ar putea fi analizată posibilitatea modificării legislației pentru a limita promovarea inițierii și implementării ulterioare a proiectelor majore de asistență socială și de infrastructură în perioada electorală.

Campania a fost pașnică în ciuda a câtorva incidente violente izolate⁴⁹. Alte încălcări în perioada campaniei electorale au inclus plasarea ilegală a afișajului electoral, vandalizarea posterelor și panourilor, accesul inegal la spații publice și utilizarea unui limbaj ofensator⁵⁰. Poliția a inițiat 82 de proceduri contravenționale pentru plasarea ilegală a posterelor și 7 pentru deteriorarea panourilor sau posterelor electorale⁵¹. În plus, MOA BIDDО a fost informată despre acuzații precum că anumiți

⁴⁶ A se vedea alineatul 208 din [Orientări privind Regulamentul cu privire la partidele politice](#) elaborate de BIDDО și Comisia de la Veneția, care precizează că „Pentru a permite reglementarea eficientă a utilizării resurselor de stat, legislația ar trebui să definească în mod clar ceea ce este considerat ca abuz” și „legislația trebuie să abordeze astfel de abuzuri”.

⁴⁷ De exemplu, după ce președintele PDM la 22 ianuarie a făcut promisiunea de a reduce prețurile la medicamente, Guvernul a emis un ordin de extindere a listei medicamentelor compensate oferite gratuit cetățenilor începând cu 1 februarie, care de asemenea, a fost pe larg promovat în agitația electorală PDM. În ultima săptămâna a campaniei, Publika TV a mediatizat un clip de două minute ce promova această hotărâre atât în secvențele de publicitate comercială, cât și în știri, fără a indica plătitorul acestuia. De asemenea, în scurt timp după alegeri, o serie de promisiuni electorale făcute de PDM cu privire la asistența socială s-au transformat în proiecte de legi și votate în prima lectură în Parlament în data de 7 februarie. La 11 februarie, Guvernul a alocat 13,5 milioane de lei pentru reparația grădinițelor și școlilor din raionul Strășeni, unde prim-ministrul Pavel Filip candida în circumscripția uninominală.

⁴⁸ Aliniatul 5.4 al [Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990](#) prevede “o separare clară dintre stat și partidele politice”. A se vedea și Liniile directoare II.B.1.3 și II.B.1.1 din [Liniile directoare comune ale BIDDО și Comisiei de la Veneția din 2016 pentru prevenire și răspuns la abuz de putere în cadrul procesului electoral](#) ce stipulează “lipsa pe parcursul campaniei a vreunei anunțări majore din partea guvernării în scopul creării unei percepții favorabile față de un anumit partid sau candidat” și că “cadru legal ar trebui să ofere mecanisme efective pentru a împiedica autoritățile publice să se folosească ca de un avantaj nejustificat de funcțiile sale prin desfășurarea evenimentelor oficiale publice în scopurile agitației electorale, inclusiv evenimente de caritate, sau evenimente ce favorizează sau dezavantajează oricare partid politic sau candidat”.

⁴⁹ Trei infractori au atacat un candidat ACUM la Edineț pe data de 27 ianuarie în fața unei secții de poliție; unui automobil ce aparține fiului unui candidat PDM i s-a dat foc la Bălți pe data de 29 ianuarie; Boris Volosatâi, candidat independent pentru circumscripția 33 din Chișinău, i-a acuzat pe susținătorii PDM precum că l-au bătut la 6 februarie. La 17 februarie, la biroul regional Soroca al PCRM au fost trase arme de foc. Aceste incidente sunt investigate de poliție.

⁵⁰ De exemplu, ACUM a informat MOA BIDDО că li s-a refuzat accesul la spații publice la Cimișlia, Durlești, Risipeni, Perescina, Ștefan Vodă, Șoldănești, Soroca. La 18 februarie, în cadrul dezbaterilor televizate la ProTV, Elena Grițco, candidata Partidului Nostru, l-a numit pe Ilan Șor “hoț și individ dezgustător”; de mai multe ori președintele parlamentului Candu s-a referit la ACUM ca “partid al șomerilor”; Igor Dodon (într-un program televizat din 5 februarie) l-a numit pe Ilan Șor “clovn...” adăugând că “Șor este un politician care nu merge la WC fără permisiunea lui Plahotniuc”; la 28 ianuarie, Ilan Șor s-a referit la Valeriu Munteanu, candidat ACUM, zicând: “Scuze, “Valerică”, dar ești o nulitate și Iuda” și a sugerat ca acesta să “curețe găinaț”.

⁵¹ Patru cazuri de presupusă corupție a alegătorilor au fost transmise Procuraturii Anticorupție pentru urmărire penală.

susținători ai partidului au fost direct amenințați pentru a-i descuraja să participe la evenimente organizate de alți candidați sau să se abțină de la agitație în favoarea acestora⁵².

La 13 februarie, Facebook a anunțat eliminarea a 168 de conturi Facebook, 28 de pagini și 8 conturi Instagram pe motiv de “comportament neautentic coordonat”. De asemenea, Facebook a declarat că aceasta contravine standardelor de comunitate ale platformei⁵³. Guvernul a reacționat printr-o declarație oficială, iar CEC a respins o plângere depusă de ACUM prin care se solicita anularea înregistrării PDM din motive juridice, făcând referință la o posibilă ingerință manipulativă online în discuția publică⁵⁴. Cu o săptămână înainte de alegeri, pe mai multe site-uri de știri din Moldova a apărut un anunț Google cu un mesaj batjocoritor la adresa blocului ACUM. Sponsorii acestui anunț rămân necunoscuți.

IX. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

Legea cu privire la partidele politice și Codul Electoral reglementează finanțarea partidelor și a campaniilor electorale⁵⁵. Modificările legislative recente ce reglementează finanțarea partidelor și campaniilor electorale au luat parțial în considerație unele din recomandările anterioare ale BIDDO, Comisiei de la Veneția și Grupului de state ale Consiliului Europei împotriva Corupției (GRECO), inclusiv îmbunătățirea cerințelor de raportare, ce prevede criteriile de limite pentru cheltuieli, scăderea limitei donațiilor, interzicerea utilizării fondurilor, cu excepția celor care provin din fondul de campanie și introducerea raportării donațiilor în natură de la voluntari. Cu toate acestea, o serie de alte recomandări anterioare nu au fost luate în considerare, inclusiv privind reglementarea cheltuielilor de la terțe părți, consolidarea supravegherii finanțării campaniilor, consolidarea tuturor reglementărilor de finanțări politice într-o singură lege, necesitatea unui organism de supraveghere a finanțărilor politice care să publice rezultatele revizuirii în timp util.

Partidele politice pot utiliza o parte din fondurile publice anuale primite înainte de începerea campaniei electorale în scopuri electorale. Începând cu 2019, partidele politice au dreptul la un sprijin suplimentar de stat în baza numărului de femei și candidați tineri aleși⁵⁶. Spre deosebire de bunele practici internaționale, candidații independenți nu au dreptul la fonduri publice⁵⁷.

⁵² De exemplu, la Sângerei, un susținător ACUM a fost impus să-și retragă oficial semnăturile de susținere colectate pentru candidatul ACUM; la Strășeni un membru al CECE a informat MOA BIDDO despre situația când membri BEC-ui au demisionat urmare a presiunilor din partea partidului de guvernare.

⁵³ Conform [Comunicatului de presă Facebook](#) din 13 februarie, activitatea dată își are originea în Moldova și o parte din aceasta avea legături cu angajații Guvernului Moldovei. A se vedea și [standardele comunității Facebook](#).

⁵⁴ Alineatul 19 din [Comentariul General 25 CCPR la PIDCP 1996](#) stipulează că “alegătorii ar trebui să aibă posibilitatea să-și formeze opiniile în mod independent, liber de violență sau amenințare cu violență, presiune, stimulare sau ingerință manipulativă de orice gen”.

⁵⁵ Legile cu privire la contravențiile administrative, Curții de Conturi, precum și Codul penal, cât și Regulamentul CEC 2015 privind finanțarea campaniilor electorale și Regulamentul CEC din 2016 privind finanțarea activității grupului de inițiativă, completează cadrul legal de finanțare a campaniilor electorale.

⁵⁶ În sensul acestor dispoziții, tineretul este definit ca fiind cetățeni cu vârsta între 18 și 35 de ani. Legea prevede finanțarea anuală de stat pentru partide de până la 0,2 la sută din bugetul de stat; 40 la sută din fonduri publice vor fi direcționate partidelor politice pe baza rezultatelor alegerilor parlamentare, alte 40 la sută - pe baza alegerilor locale generale. Zece la sută vor fi alocate partidelor politice care respectă cota de cel puțin 40 la sută din candidați de sex feminin din numărul total de candidați aleși în circumscripțiile uninominale; alte 5 la sută din fonduri publice vor fi alocate partidelor proporțional cu numărul tinerilor aleși pe baza rezultatelor alegerilor parlamentare și alegerilor locale generale.

⁵⁷ Orientarea 130 din [Orientările privind Regulamentul cu privire la partidele politice](#) elaborate de BIDDO și Comisia de la Veneția, stipulează că „în cazul în care partidelor politice înregistrate le sunt oferite suport din partea statului ... ar trebui să existe un sistem de sprijin pentru candidații independenți pentru a se asigura că aceștia beneficiază de un tratament echitabil în alocarea resurselor de stat”.

Pentru a se asigura că candidaților independenți li se acordă un tratament echitabil în alocarea resurselor de stat, aceștia trebuie să beneficieze de finanțare din fonduri publice.

Campaniile sunt finanțate din propriile fonduri ale concurenților și din donații. Nu sunt prevăzute subvenții publice directe pentru desfășurarea campaniei, însă concurenții electorali pot obține de la Ministerul finanțelor împrumuturi fără dobândă ce pot fi casate proporțional cu ponderea voturilor primite de către candidat⁵⁸. În pofida anterioarei recomandări BIDDO și Comisiei de la Veneția, donațiile din partea cetățenilor moldoveni din surse de venit din afara țării rămân a fi interzise. În timp ce finanțarea din partea organizațiilor non-profit și caritabile este interzisă, unii interlocutori ai MOA BIDDO au afirmat precum că, în absența reglementărilor clare cu privire la terțe părți, fundațiile afiliate partidelor politice ce participă în alegeri sunt implicate în finanțare prin donații și sponsorizarea evenimentelor, contrar bunelor practici internaționale⁵⁹.

În conformitate cu recomandările anterioare, pentru a spori transparența și supravegherea finanțelor campaniei, ar trebui să fie abordate lacunele identificate anterior și deficiențele în legislație, inclusiv cele referitoare la reglementarea activităților părților terțe și interzicerea donațiilor din venituri din afara țării.

În conformitate cu recomandarea anterioară a BIDDO, limitele donației au fost diminuate în 2017 de la 1.010.000 MDL la 348.750 MDL pentru persoane fizice și de la 2.020.000 la 697.500 MDL pentru persoane juridice⁶⁰. CEC a stabilit limitele de cheltuieli pentru listele și candidații pe circumscripția națională la 86.871.855 MDL și 1.845.000, respectiv. Nici unul dintre concurenți nu a depășit aceste limite⁶¹. Majoritatea interlocutorilor MOA BIDDO au remarcat că finanțarea campaniei a fost foarte centralizată. Pe parcursul perioadei de raportare, PDM, Partidul Șor și PSRM au utilizat cele mai mari fonduri de campanie⁶².

Unii concurenți au exprimat îngrijorări legate de faptul că reglementările privind finanțarea campaniei nu permit nici un fel de cheltuieli din partea partidelor înainte de începerea oficială a campaniei, chiar dacă serviciile pentru atare cheltuieli ar fi prestate pe parcursul perioadei date de timp, cauzând astfel partidelor în cauză probleme financiare semnificative. Toate cheltuielile efectuate pe parcursul colectării semnăturilor de susținere trebuie să fie făcute prin conturi bancare deschise în mod special separate pentru grupurile de inițiativă pentru colectarea semnăturilor. 79 grupuri de inițiativă au declarat că nu au avut nici un fel de cheltuieli, astfel ridicând semne de întrebare privind transparența financiară a activităților de colectare a semnăturilor⁶³.

În timp ce toate partidele, cu excepția unui partid politic au respectat cerințele de raportare, mai mult de o treime din candidații independenți nu au reușit să prezinte rapoarte la timp sau să informeze CEC

⁵⁸ CEC a stabilit suma maximă de 50.000 MDL pentru partid și 10.000 MDL pentru candidat individual pentru un împrumut. La 18 ianuarie, Ministerul finanțelor a adoptat prevederile privind recepționarea și rambursarea împrumuturilor. Un candidat individual și un partid au primit împrumuturi.

⁵⁹ A se vedea alineatul 205 din [Orientările privind Regulamentul cu privire la partidele politice](#) elaborate de BIDDO și Comisia de la Veneția. Fundația „Din Suflet” (afiliată PSRM) și „Edelweiss” (afiliată PDM) au fost menționate în acest sens. La 15 ianuarie, ACUM a depus o contestație la CEC împotriva PDM argumentând că pliantele distribuite de „Edelweiss”, care îl promovează pe șeful PDM, nu sunt contabilizate în raportul financiar al partidului. CEC a respins contestația, susținând că au fost distribuite pliante înainte de începerea oficială a campaniei.

⁶⁰ 1 euro este aproximativ 19,6 lei moldovenești (MDL)

⁶¹ Candidații independenți au desfășurat campania cu fonduri limitate.

⁶² PDM a cheltuit 30,29 mln MDL, Partidul Șor – 19,86 mln MDL, PSRM – 5,47 mln MDL, Partidul Nostru – 3,2 mln MDL, ACUM – 1,86 mln MDL. În plus, PDM a cheltuit 28,84 mln MDL în campania pentru referendum.

⁶³ Legea nu prevede sancțiuni pentru încălcarea prevederilor de finanțare de către grupuri de inițiativă.

cu privire la campania ce nu necesită cheltuieli⁶⁴. În același timp, Codul Electoral prevede doar două tipuri de sancțiuni pentru astfel de încălcări: avertizarea sau suspendarea finanțării publice, care nu se aplică pentru candidații individuali. Pentru utilizarea fondurilor nedeclarate, cheltuieli excesive și utilizarea fondurilor nedeclarate din străinătate, CEC poate doar să solicite instanței să anuleze înregistrarea concurentului, care, contrar bunei practici internaționale, pare a fi prea restrictivă⁶⁵.

În perioada electorală, CEC nu a impus nici o sancțiune asupra concurenților pentru nerespectarea reglementărilor privind finanțarea campaniei electorale, și, astfel, a tolerat neaplicarea sancțiunilor. La 9 aprilie, la șase săptămâni după alegeri, CEC a constatat o încălcare privind finanțarea campaniilor electorale de către Partidul Șor și a solicitat partidului politic să întoarcă bugetului de stat aproximativ 2 milioane de lei din donații „ilegale”⁶⁶.

În vederea creșterii transparenței finanțării campaniei și îmbunătățirea responsabilității, poate fi revizuită legislația și practica pentru a prevedea sancțiuni graduale, în timp util și proporționale pentru încălcarea legii privind finanțarea campaniei.

CEC este responsabilă de supravegherea finanțării partidelor și campaniei⁶⁷. Potrivit CEC, resursele sale umane au fost prea limitate pentru a monitoriza eficient finanțarea campaniei, prin urmare, rolul său a fost limitat la verificarea rapoartelor concurenților față de rapoartele tranzacțiilor bancare, sau aceasta a anchetat doar cazurile ca reacție la contestații⁶⁸. CEC nu a efectuat monitorizări în teritoriu a finanțării campaniei electorale.

Concurenții au prezentat rapoartele financiare finale la CEC la 22 februarie. Conform cerințelor legale, CEC a făcut publică informația cu privire la veniturile și cheltuielile candidaților pe pagina web în ziua următoare, verificând corectitudinea rapoartelor față de rapoartele de tranzacții bancare și le-a aprobat în următoarea zi, contribuind la transparența procesului. Rapoartele candidaților independenți au fost verificate și aprobate de CEC la 1 martie. În general, cadrul de reglementare pentru supravegherea finanțelor campaniei și punerea sa în aplicare continuă să fie unul insuficient pentru a asigura transparența cuprinzătoare, integritatea și responsabilitatea finanțării campaniei și nu se bucură de încrederea populației.

Așa cum s-a recomandat anterior, CEC trebuie să rămână organismul competent de supraveghere, acesta ar trebui să aibă suficientă autoritate, resurse umane și tehnice pentru a efectua o supraveghere eficientă a finanțării campaniei.

⁶⁴ În conformitate cu Regulamentul CEC din anul 2015 privind finanțarea campaniilor electorale, dacă un concurent electoral nu-și deschide un cont bancar, CEC trebuie să fie informată despre acest fapt. În atare caz, concurentul va desfășura doar acele activități ce se referă la campanie sau agitație electorală și nu implică cheltuieli financiare. Partidul politic „Speranța-Nadejda” nu a reușit să prezinte rapoarte financiare în timp și a prezentat informații suplimentare la CEC cu privire la imposibilitatea de a deschide un cont bancar.

⁶⁵ Alineatul 2016 din [Orientări privind Regulamentul cu privire la partidele politice](#) elaborate de BIDDO și Comisia de la Veneția stabilește că „toate sancțiunile trebuie să fie proporționale în natură. În domeniul încălcărilor de finanțare, aceasta ar trebui să includă luarea în considerare a sumei de bani implicate, indiferent dacă au existat încercări de a ascunde încălcarea, și dacă încălcarea este de natură recurentă”. Articolul 16 din [Recomandarea Rec \(2003\) 4 a Comitetului de Miniștri al Consiliului European](#) către statele membre privind normele comune împotriva corupției în finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale prevede că statele ar trebui să solicite ca încălcarea normelor privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale să fie supusă unor sancțiuni efective, proporționale și cu efect de descurajare.

⁶⁶ CEC a decis că partidul Șor a primit 2,090, 000 MDL de la persoane juridice, care au efectuat anterior activități finanțate din fonduri publice, ceea ce este interzis de lege. CEC a sesizat Procuratura Generală cu privire la faptul că aceste entități au prezentat informații false privind deținerea și finanțarea acestora în declarațiile lor.

⁶⁷ CEC a recepționat și a publicat rapoarte financiare săptămânale din partea concurenților pe pagina web în decurs de 48 de ore și era necesar să verifice corectitudinea acestora, cât și conformarea lor la cadrul legislativ.

⁶⁸ Departamentul financiar și economic al CEC este format din șase persoane responsabile pentru implementarea politicilor economico-financiare, de contabilitate, de finanțare a partidelor politice și campaniei electorale.

X. PARTICIPAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Conform recensământului populației din 2014, minoritățile naționale constituie peste 20 la sută din populație. Cadrul legal permite participarea minorităților naționale la alegerile în mod egal. Cu toate acestea, contrar standardelor internaționale, cerințele regionale existente privind crearea partidelor politice și pragul de 6% pentru a accede în parlament prezintă provocări pentru reprezentarea minorităților în baza regiunilor și subminează șansele lor de reprezentare politică⁶⁹.

Cadrul legislativ electoral nu prevede măsuri speciale pentru a sprijini și facilita reprezentarea minorităților. În timpul delimitării hotarelor circumscripțiilor, au fost create trei circumscripții electorale cu populație concentrată a minorităților naționale. Potrivit partidelor politice care s-au întâlnit cu MOA BIDDO, acestea au inclus un număr de reprezentanți ai minorităților naționale în listele lor⁷⁰. În total, 23 din 101 deputați nou-aleși, inclusiv 4 femei, s-au auto-identificat ca aparținând minorităților naționale⁷¹.

După consultarea cu grupurile minoritare naționale, autoritățile ar putea să reflecte asupra introducerii unor mecanisme speciale care să încurajeze în mod legal o mai mare participare și reprezentare a minorităților în viața publică și politică.

XI. MASS-MEDIA

A. MEDIUL MIJLOACELOR DE INFORMARE ÎN MASĂ

În țară funcționează un număr mare de surse mass media. Televiziunea rămâne a fi principala sursă de informații politice, fiind urmată de canale media online. Influența forțelor politice și economice, inclusiv controlul și proprietatea asupra mijloacelor media, a redus accesul alegătorilor la diversitatea opiniilor, limitând capacitatea acestora de a face o alegere cu adevărat informată. Câțiva interlocutori ai MIOA BIDDO au exprimat îngrijorări cu privire la riscurile pentru autonomia financiară a unor instituții media, reieșind din piața limitată de publicitate ce rezultă din presiunea comercială din partea a două mari firme de publicitate ce au legături cu politicieni proeminenți⁷².

B. CADRUL JURIDIC

O serie de dispoziții esențiale pentru libera exprimare și presă sunt consacrate în Constituție, Codul Audiovizualului și Legea presei, inclusiv cu privire la libertatea de opinie și de exprimare fără cenzură, definiția incitării la ură, precum și cerințele privind raportarea corectă, imparțială și echilibrată. Un nou Cod al audiovizualului, elaborat ținând cont de standardele internaționale cu privire la libertatea de exprimare, a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2019. Potrivit interlocutorilor MOA BIDDO, cerințele privind transparența proprietății media pentru radiodifuzori introduse de noul Cod al audiovizualului ar putea contribui la creșterea pluralismului prin dezvoltarea beneficiarului efectiv

⁶⁹ Articolul 7 din [Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale \(FCPNM\)](#) stipulează că „libertatea de asociere include libertatea de a înființa partide politice bazate pe identități comune”; Articolul 2 din [Declarația ONU privind drepturile persoanelor care fac parte din minorități naționale sau etnice, lingvistice și religioase](#) stipulează că „persoanele aparținând minorităților au dreptul să înființeze și să mențină asociații proprii”.

⁷⁰ PSRM – 41%; PCRM – 31%; ACUM – 5% și PDM – 4%.

⁷¹ PSRM 17 din 35 parlamentari; ACUM 2 din 26; Partidul Șor 2 din 7; și PDM 1 din 30.

⁷² Președintele PDM este proprietarul agenției de publicitate Casa Media; agenția de publicitate Exclusive Media SRL este gestionată de către persoane afiliate cu PSRM. [Rezoluția Parlamentului European din 14 noiembrie 2018](#) a remarcat că „mass-media este foarte monopolizată și subordonată grupurilor politice și de afaceri din țară.”

publicului și autorităților de reglementare. Contrar bunelor practici internaționale, aceste cerințe nu sunt extinse la alte tipuri de media, cum ar fi mijloacele de comunicare on-line și presa scrisă⁷³.

Pentru a consolida pluralismul real al mijloacelor de informare în masă și transparența, ar trebui să fie luate măsuri suplimentare, inclusiv extinderea cerințelor de transparență a proprietății mijloacelor de informare în masă asupra mass-media on-line și presa scrisă.

Contrar standardelor internaționale, cadrul juridic actual nu asigură un acces adecvat la informațiile de interes public, astfel încât jurnaliștii se confruntă cu tergiversări substanțiale la primirea informației din surse publice⁷⁴. Solicitățile jurnaliștilor sunt adesea respinse invocându-se Legea privind protecția datelor cu caracter personal⁷⁵.

Pentru a îmbunătăți accesul alegătorilor la informații legate de alegeri și pentru a-i ajuta să facă o alegere informată, ar putea fi armonizată, în consultare cu părțile interesate relevante, Legea privind accesul la informație și Legea privind protecția datelor cu caracter personal pentru a asigura accesul corespunzător la informațiile de interes public.

Codul Electoral, Codul Audiovizualului și regulamentele CEC gestionează mediatizarea campaniei. Partidelor și blocurilor ce participă la alegeri pe circumscripția națională le-au fost oferite cinci minute de spațiu de emisie gratuit la toate canalele TV naționale și zece minute la stații radio cu acoperire națională. În plus, lor le-a fost oferit și un minut de spațiu de emisie gratuit pe zi la postul public de televiziune și toți radiodifuzorii au fost obligați să ofere două minute pe zi de antenă contra plată în condiții egale. Cinci partide înregistrate pentru referendum au avut posibilitatea să utilizeze un minut de timp de antenă gratuit și două minute de timp de antenă plătit pe zi pentru a desfășura agitație electorală pentru referendum.

Toți furnizorii naționali de servicii media au fost obligați să organizeze dezbateri între reprezentanții partidelor care au candidat pe lista națională, iar furnizorii locali de servicii media au fost obligați să organizeze dezbateri între candidații care concurează în circumscripții uninominale. Având în vedere numărul mare de candidați pentru circumscripțiile uninominale, această dispoziție a fost extrem de solicitantă pentru furnizorii de servicii media la nivel regional și local.

Prin lege, furnizorii de servicii media au obligația de a garanta o acoperire echitabilă, echilibrată și imparțială a campanie în cadrul tuturor programelor lor, iar Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) este organismul de reglementare pentru furnizorii de servicii media. CCA are competența de a impune sancțiuni, în urma monitorizării efectuate sau în baza plângerilor. Deși au fost înregistrați 113 furnizorii de servicii media pentru a reflecta această campanie, CCA a monitorizat conținutul media a programelor de știri difuzate de 13 posturi de televiziune în timpul campaniei electorale, astfel, capacitatea sa de a supraveghea conformitatea furnizorilor de servicii media a fost limitată.

⁷³ Recomandarea CM / Rec (2018) 1[1] [Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre privind pluralismul mass-media și transparența proprietății mass-media](#) stipulează că „Adoptarea și implementarea eficientă a reglementării proprietății mass-media poate juca un rol important în ceea ce privește pluralismul mass-media. Astfel de reglementări sporesc transparența proprietății mass-media; abordează proprietatea media transfrontalieră, proprietatea media directă și indirectă și controlul efectiv și influența asupra mass-media“.

⁷⁴ Punctul 9.1 din [Documentul OSCE de la Copenhaga 1990](#) stipulează că „toată lumea va avea dreptul la libertatea de exprimare, inclusiv dreptul la comunicare. Acest drept va include libertatea de a avea opinii și de a primi sau de a comunica informații și idei fără amestecul autorităților publice și indiferent de frontiere“. A se vedea, de asemenea, articolul 19 alineatul (2) din [PIDCP](#).

⁷⁵ De exemplu, la 16 ianuarie Asociația Reporteri de Investigație și Securitate Editorială (RISE Moldova) a solicitat de la CEC o copie a declarației originale de venituri ale unui concurent. Cererea nu a fost îndeplinită invocându-se Legea privind protecția datelor cu caracter personal, în pofida faptului că RISE Moldova este înregistrată ca un operator autorizat de date cu caracter personal la Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal.

Codul Audiovizualului prevede un mecanism de sancționare incrementală, deciziile devin executorii de la data publicării. Cu toate acestea, furnizorii de servicii media sancționați pot contesta deciziile în instanță și, în cazul în care nu se mai comit încălcări ulterioare în termen de 12 luni, sancțiunea este anulată. În total, CCA a avertizat zece furnizorii de servicii media și a sancționat nouă furnizori cu o amendă minimă pentru reflectare părtinitoare⁷⁶. Acesta a examinat 13 plângeri referitoare la agitația timpurie și încălcări ale cerinței de imparțialitate, dintre care a admis două⁷⁷.

În plus, pe baza constatărilor din primele două rapoarte de monitorizare, acesta a emis mai întâi avertismente publice la 8 canale de televiziune și apoi le-a sancționat pentru nerespectarea cerinței de imparțialitate. Cu toate acestea, rapoartele de monitorizare a mass-media au fost publicate doar pe 15 și 21 februarie, prin urmare, cele mai multe sancțiuni au fost stabilite cu doar patru zile înainte de sfârșitul perioadei de campanie, fapt care a redus funcția de descurajare. Un al treilea raport a fost publicat abia la 18 martie și, în pofida identificării unor încălcări repetate de către aceleași posturi de televiziune, CCA a decis să nu aplice nici o sancțiune suplimentară.

Pentru a promova pluralismul în mass-media, CCA ar putea examina posibilitatea includerii dezbaterilor și altor programe relevante în eșantionul de monitorizare mass-media și să extindă perioada de monitorizare după finisarea oficială a campaniei electorale pentru a permite publicarea raportului de monitorizare a mass-media în timp util, consolidarea mecanismului de sancționare în cazul în care sunt comise încălcări repetate ale rigorii de imparțialitate.

C. CONSTATĂRILE PRIVIND MONITORIZAREA MASS-MEDIA

Mass media a oferit concurenților electorali câteva platforme pentru a-și prezenta opiniile, inclusiv spațiu de emisie gratuit, dezbateri, talk show-uri și publicitate contra plată. Toți furnizorii de servicii media monitorizați de MOA BIDD0 au îndeplinit obligația legală de a organiza dezbateri între partidele care candidau la nivel național și pentru candidații din circumscripții uninominale⁷⁸. Unii concurenți electorali, în special cei din PDM, PSRM și ȘOR au refuzat să participe la dezbateri, deoarece aceștia beneficiau deja de vizibilitate sporită în mass-media prin publicitatea gratis și cea contra plată. PDM a fost de departe partidul cel mai vizibil care s-a promovat prin publicitate politică contra plată pe toate canalele TV monitorizate, precum și în presa locală, inclusiv un video subliniind realizările „guvernului Pavel Filip“, care nu a fost identificat ca fiind publicitate politică conform legii.

Constatările de monitorizare a mass-media MOA BIDD0 au subliniat că unele posturi de televiziune nu au reușit să respecte cerințele pentru a asigura o mediatizare echitabilă, echilibrată și imparțială, fundamentând acuzațiile de părtinire mass-media susținute de numeroși interlocutori MOA BIDD0. Televiziunea publică Moldova 1, Tv8 și Pro TV au demonstrat o abordare în mare măsură neutră în mediatizarea politică cu privire la concurenții politici majori; Prime TV, Publika TV și Jurnal TV nu au asigurat o mediatizare echilibrată.

În general, Publika TV și Prime TV au favorizat în mare măsură PDM, acordându-i, respectiv, 50 și 51 la sută din acoperirea editorială, cu 66% și 56% din care pe o notă pozitivă. Aceste două canale naționale au dedicat 19 și 20 la sută respectiv din acoperirea lor editorială blocului ACUM, în mare parte pe un ton critic (64% și 77%), 8 și 9 la sută din acoperire în principal neutre pentru PSRM, 5% și 6% din cea mai neutră acoperire pentru partidul ȘOR și timpul rămas viza alte partide. În ultimele 10

⁷⁶ Aceste sancțiuni au constituit 5.000 MDL fiecare.

⁷⁷ Majoritatea contestațiilor erau depuse de către PDM împotriva Jurnal TV

⁷⁸ Pe parcursul perioadei de campanie, MOA BIDD0 a monitorizat postul public de televiziune Moldova 1, posturile private Pro TV, Jurnal TV, Prime TV, Publika TV și TV8 și zierele Moldova Suverană, Komsomolskaia Pravda, Timpul, Jurnal de Chișinău, Moldavskie Vedomosti și Argumentî i Faktî, realizând și evaluarea calitativă a mediatizării campaniei pe paginile web ale ziarelor monitorizate

zile ale campaniei reflectarea acestora a devenit din ce în ce mai pătinitoare. Ei au difuzat în mod frecvent spotul de două minute privind decizia guvernului de a extinde lista de medicamente gratuite de la 1 februarie 2019, atât în blocul de publicitate comercială, cât și în programele de știri, și, de asemenea, au oferit o largă mediatizare unui film de 10 minute cu liderul PDM, Vladimir Plahotniuc, care își vizitează familia în satul natal.

Jurnal TV a aplicat o abordare diferită, oferind 39% din acoperirea editorială blocului ACUM, urmat de PDM cu 33%, partidul ȘOR cu 14%, PSRM – 6%, iar restul de 7% au revenit altor partide. Mediatizarea a fost în mare parte neutră pentru ACUM (91 la sută), predominant negativă față de PDM (70 la sută) și partidul ȘOR (58 la sută), oarecum negativă față de PSRM (35 la sută). În general, Președintele Dodon a fost figura publică cea mai vizibilă la posturile TV monitorizate în timpul perioadei de campanie.

Presă scrisă monitorizată de MOA BIDDO a reflectat aproape toți concurenții politici într-o manieră neutră. Cu toate acestea, PDM deseori era mediatizat în mod negativ de către *Moldova Suverană* (75 la sută), *Moldavskie Vedomosti* (43 la sută) și *Komsomolskaia Pravda* (30 la sută). *Argumentî i Faktî* a fost pozitivă față de PDM (55 la sută) și critică față de ACUM (58 la sută). Per ansamblu, *Jurnal de Chișinău* a avut cea mai echilibrată abordare. Totuși, impactul presei scrise este limitat.

XII. OBSERVATORII NAȚIONALI ȘI INTERNAȚIONALI

Codul Electoral prevede observarea de către grupurile de observatori din rândul cetățenilor și organizații internaționale, precum și reprezentanți ai concurenților. Acesta conține dispoziții detaliate cu privire la drepturile și responsabilitățile lor și oferă acces la toate etapele procesului electoral, inclusiv dreptul de a participa la ședințele tuturor organelor electorale și de a primi documente, inclusiv rezultatele proceselor - verbale. Grupurile de observatori din cetățeni și organizații internaționale pot înregistra un număr nelimitat de observatori.

Accreditarea incluzivă a observatorilor a contribuit la transparența procesului electoral. CEC a acreditat observatori pentru întreg teritoriul Republicii Moldova și pentru a urmări procesul de vot din afara țării, iar CECE - pentru circumscripțiile electorale. În total, CEC a acreditat 20 de organizații ale societății civile cu 3.389 observatori (1.360 bărbați și 2.029 femei), inclusiv 89 de observatori în străinătate, și 776 observatori internaționali (514 bărbați și 262 femei). Una din organizațiile societății civile, Promo-LEX, a realizat monitorizarea pe termen lung concentrându-se pe diverse aspecte ale procesului electoral, a organizat peste 2.000 de observatori pe termen scurt în ziua alegerilor și a desfășurat numărarea paralelă a voturilor, contribuind la transparența alegerilor.

XIII. RECLAMAȚII ȘI CONTESTAȚII

Alegătorii și concurenții electorali pot depune contestații cu privire la acțiunile, inacțiunile și hotărârile organelor electorale, altor concurenți electorali și instituțiilor media. Contestațiile împotriva hotărârilor organelor electorale sunt examinate de către organul electoral ierarhic superior înainte de a fi depuse la instanța de judecată. Contestațiile împotriva hotărârilor CEC sunt examinate la Curtea de Apel Chișinău. Contestațiile împotriva candidaților trebuie să fie depuse direct în instanță, sau, în cazul candidaților pe circumscripții uninominale, la CECE și apoi în instanța de judecată.

În mod pozitiv, termenii-limită pentru soluționarea contestațiilor sunt reduși: trei zile pentru organele electorale, cinci zile pentru instanțele de judecată și toate trebuie soluționate înainte de ziua alegerilor. CEC și majoritatea instanțelor de judecată au organizat ședințe sau audieri deschise și au oferit informații online cu privire la contestații și hotărârile lor. Practica CECE a variat, deoarece unele

CECE nu au publicat informații despre viitoarele lor ședințe sau nu au invitat persoana vizată să participe, iar altele au tergiversat publicarea hotărârilor. Contrar standardelor internaționale, audierile Curții Supreme și ședințele de admisibilitate ale Curții Constituționale nu au fost publice⁷⁹.

Toate organele electorale și instanțele de judecată ar trebui să examineze cazurile legate de alegeri în ședințe deschise și să anunțe public în prealabil desfășurarea ședințelor sau audierilor date și să motiveze hotărârile cu promptitudine.

Procesul de soluționare a litigiilor electorale a fost negativ afectat de confuzia privind organele în jurisdicția cărora intră soluționarea reclamațiilor împotriva candidaților. Înainte de ziua alegerilor, CEC a primit 35 de reclamații privind preținse încălcări ale regulilor de desfășurare a campaniei, majoritatea dintre care au fost respinse în temeiul lipsei competenței de jurisdicție⁸⁰. În special, este neclară jurisdicția referitor la examinarea reclamațiilor privind utilizarea abuzivă a resurselor de stat, deoarece șase organisme diferite au jurisdicție asupra acestor plângeri. În funcție de situația de fapt din fiecare plângere, aceasta poate fi depusă la CEC, CECE, instanțele de judecată, poliție, procuratură sau CCA⁸¹. În unele cazuri, lipsa de claritate privind jurisdicția pentru examinarea reclamațiilor împotriva candidaților a afectat dreptul la remediu efectiv, în contradicție cu angajamentele OSCE și alte standarde internaționale⁸².

În ciuda competențelor sale largi prevăzute de lege, CEC a adoptat o viziune îngustă a autorității sale în ceea ce privește deciziile CECE cu privire la înregistrarea candidaților considerând că nu ar putea solicita unui CECE să înregistreze un candidat (ceea ce o instanță ar putea face), dar ar putea doar să solicite CECE-ui să re-examineze cererile. Singura reclamație împotriva unui alt candidat sau partid, pe care CEC a examinat-o s-a referit la implicarea Președintelui în campanie. CEC a sancționat PSRM cu o avertizare pentru utilizarea resurselor administrative ale Președinției, și a atenționat Președintele că nu ar trebui să se implice în campanie⁸³. Faptul că CEC a admis că a avut competențe în acest caz, a venit în contradicție cu deciziile CEC în reclamațiile anterioare împotriva candidaților, inclusiv cele care implică presupuse încălcări ale finanțării campaniei.

Pentru a asigura accesul la o cale de atac eficientă, trebuie clarificată competența pentru fiecare tip de contestație/reclamație. CEC ar putea reflecta asupra posibilității unei mai bune informări a părților interesate cu privire la competența și procedurile de depunere a reclamațiilor și contestațiilor.

⁷⁹ [Comentariul General 32 la PIDCP](#) afirmă că „publicitatea audierilor asigură transparența procedurilor și oferă, astfel, o garanție importantă pentru interesul individului și al societății în general. Instanțele trebuie să furnizeze informații cu privire la timpul și locul de desfășurare a audierilor orale disponibile pentru public“. Punctul 12 din [Documentul OSCE de la Copenhaga 1990](#) stipulează că „se înțelege că o procedură poate avea loc doar *in camera* în condițiile prevăzute de lege și în conformitate cu obligațiile care decurg din dreptul internațional și angajamentele internaționale.“

⁸⁰ În total CEC a primit 86 de reclamații până la 3 martie. La 18 ianuarie 2019, Curtea Supremă a emis un aviz consultativ în încercarea de a clarifica confuzia. Cu toate acestea, se pare că unele CECE-i nu cunoșteau acest fapt și au continuat să respingă cazurile pe motiv de competență.

⁸¹ De exemplu, dacă reclamația privește încălcările privind finanțarea campaniei electorale, atunci revenea spre examinare la CEC; dacă aceasta era împotriva unui candidat pe sistemul uninominal, atunci revenea CECE; în cazul în care viza un candidat de pe lista națională – revenea spre examinare instanței de judecată; în cazul în care conținea o infracțiune administrativă sau penală, reclamația se direcționa poliției, sau, în cazuri mai grave, procuraturii; și în cazul în care era vizată mass-media, reclamația era pentru CCA. Cazurile ar putea include mai multe dintre aceste elemente și nu era clar care jurisdicție este preeminentă.

⁸² Alineatul 5.10 din [Documentul OSCE de la Copenhaga 1990](#) stipulează că fiecare va dispune de un mijloc eficient de atac împotriva deciziilor administrative, astfel încât să se garanteze respectarea drepturilor fundamentale și să se asigure integritatea legală. A se vedea, de asemenea, articolul 13 din Convenția europeană a drepturilor omului și articolul 2.3 litera (a) din [PIDCP](#).

⁸³ PSRM și Președintele au contestat, fără succes, această hotărâre la Curtea de Apel Chișinău și la Curtea Supremă de Justiție.

Poliția a primit reclamații cu privire la peste 129 presupuse încălcări electorale în timpul perioadei de campanie. Opt cazuri întemeiate pe infracțiunea de corupție în procesul de vot au fost trimise Centrului Național Anticorupție pentru investigații. Poliția a inițiat 102 proceduri administrative pe infracțiuni legate de plasarea ilegală de afișaj electoral. Poliția a publicat anumite informații despre progresul și rezultatele acestor cazuri, dar procuratura nu a fost în măsură să furnizeze MOA BIDDO cu informații despre investigațiile pe rol.

Pentru a spori încrederea în alegeri, organele de drept ar trebui să investigheze cu fermitate și să urmărească penal toate încălcările electorale și să publice date statistice și alte informații actualizate cu privire la cauzele electorale în mod regulat și odată ce acestea sunt încheiate.

Înainte de ziua alegerilor, Curtea de Apel Chișinău a examinat 31 cauze electorale, 24 dintre care se refereau la hotărârile CEC, 3 la hotărârile CCA. Curtea Supremă de Justiție a examinat 27 de cauze, dintre care 13 s-au referit la înregistrarea candidaților. Audierile au fost publice, cu excepția celor de la Curtea Supremă, iar partidele au avut posibilitatea de a-și prezenta cauza. Cele mai multe cauze, cu excepția câtorva cu privire la înregistrarea candidaților, au fost soluționate rapid, în conformitate cu termenele restrânse.

XIV. ZIUA ALEGERILOR

La 24 februarie, votarea a avut loc în 2.141 secții de votare, inclusiv 123 de secții de votare în străinătate. MIOA a observat deschiderea la 134 de secții de votare, votarea în 1.263 secții de votare, numărarea în 111 secții de votare și totalizarea în 46 din cele 51 CECE-ii.

A. DESCHIDERA ȘI PROCESUL DE VOTARE

Procedurile de deschidere au fost evaluate pozitiv în toate cele 134 de secții de votare monitorizate, cu excepția a 2 dintre ele. Au fost observate mici întârzieri la deschiderea a 29 secții de votare monitorizate, iar câteva BEC-uri s-au confruntat cu dificultăți la instalarea camerelor și lansarea Sistemului automatizat informațional de stat "Alegeri" (SAISE).

Votarea a fost evaluată pozitiv în 95,7% din 1.420 de fișe de observare. Procedurile erau în general respectate în peste 96% de secții de votare monitorizate, iar câteva evaluări negative s-au referit la intervenția în activitatea BEC-ilor a unor reprezentanți ai candidaților și observatorilor organizațiilor obștești (în 30 de cazuri), cât și la încercări de a influența alegătorii (în 30 de cazuri). Situații de semnături aparent identice și votarea în grup au fost raportate în 17 și 44 de cazuri, respectiv.

SAISE a funcționat eficient în aproape toate secțiile de votare monitorizate cu excepții minore unde au existat probleme legate de conexiunea la internet sau programul computerizat. Caracterul secret al votului nu a fost asigurat conform a 4% din fișele de observare, în special din cauza aspectului amplasării secțiilor și supraaglomerării⁸⁴. Observatorii MIOA au remarcat faptul că 66% din secțiile de votare nu au fost accesibile pentru persoanele cu dezabilități fizice.

Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a aloca spații adecvate în vederea asigurării secretului votului. Autoritățile ar trebui să examineze oportunitatea unor măsuri suplimentare pentru a face pe deplin și în mod independent accesibile toate secțiile de votare pentru alegătorii cu dezabilități.

⁸⁴ Cazuri de aglomerație au fost raportate în 12% din secțiile de votare monitorizate, mai ales în secțiile de votare create special pentru alegătorii din Transnistria.

Introducerea sistemului electoral mixt în combinație cu desfășurarea concomitentă a referendumului în aceeași zi a cauzat confuzie în rândul alegătorilor. Observatorii MIOA au remarcat în 16 procente din fișele de observare că aceștia nu cunoșteau pe deplin procedurile de votare. Alegătorii nu erau siguri dacă pot să refuze buletinele pentru referendum. În conformitate cu legea, alegătorilor fără acte de identitate valabile și celor care nu sunt în lista electorală nu li s-a permis să voteze în 58 și 16 cazuri, respectiv. În același timp, alegătorii fără act de identitate propriu-zis li s-a permis să voteze în 14 cazuri. Observatorii MIOA au remarcat că 8 la sută din alegători nu știau unde aceștia ar trebui să voteze și, prin urmare, s-au prezentat la alte secții de votare.

Transportarea masivă cu autobuze a alegătorilor din Transnistria a creat situația când mulți alegători au fost prezenți la secții de votare în același timp, ceea ce a creat pentru BEC-i obstacole de gestionare a procesului de votare. Această situație a creat o anumită tensiune. Câteva partide politice și-au exprimat îngrijorările la CEC cu privire la posibilitatea ca acești alegători transportați cu autobuzele să fi fost plătiți ca să voteze. CEC a informat poliția și a fost inițiată investigația. Pe tot parcursul zilei alegerilor MIOA a primit notificări care menționau că acuzațiile în fraude electorale au fost depuse la autorități pentru investigare, cu toate acestea, până în prezent BIDDO nu a primit nici o informație că aceste investigații au fost încheiate, iar făptașii să fi fost deferiți instanței de judecată.

Pentru prima dată, concurenților li s-a permis să facă agitație în ziua alegerilor, cu excepția sediului secției de votare. Materiale ale campaniei electorale și de agitație electorală au fost observate în apropierea secțiilor de votare de către observatorii MIOA în 15 și 9 procente din fișele de observare, respectiv. În aproape 2% din fișele de observare, materiale de agitație sau activitatea de agitație electorală au fost raportate chiar și în interiorul secției de votare. Mai mulți interlocutori MIOA au exprimat îngrijorarea că alegătorii s-au simțit intimidați de agitația desfășurată în apropierea secției de votare sau din vecinătatea acesteia.

Pentru a se asigura că alegătorii au posibilitatea de a-și exprima votul lor fără presiune și influență nejustificată, autoritățile ar putea analiza posibilitatea interzicerii activităților partinitoare și de agitație, nu numai în cadrul secțiilor de votare, ci și în apropierea secțiilor de votare în timpul orelor de vot.

Observatorii din partea organizațiilor societății civile și a candidaților au fost prezenți în peste 95 la sută din secțiile de votare observate și CECE-ii și au avut posibilitatea să urmărească toate etapele de votare, numărare și totalizare fără restricții, ceea ce contribuie la transparența procesului.

B. NUMĂRAREA VOTURILOR

MIOA a evaluat pozitiv numărarea în 93 din 117 secții de votare monitorizate. Evaluările negative au fost făcute în primul rând din cauza unor nereguli procedurale, inclusiv cazuri când membrii BEC nu contabilizau buletinele neutilizate și semnăturile din listele alegătorilor. În 30 de cazuri, validarea buletinelor puse la îndoială nu a fost hotărâtă prin votul membrilor BEC. Membrii BEC nu au înțeles procedurile de numărare în 10 cazuri și nu au respectat procedurile în 16 cazuri. Unele proceduri greoaie, cum ar fi anularea buletinelor de vot neutilizate prin aplicarea ștampilei „Anulat” au complicat în mod nejustificat procesul⁸⁵.

BEC au întâmpinat dificultăți în totalizarea rezultatelor votării în procesele verbale în 63 cazuri, cifrele anunțate nu au fost introduse corect în procesele verbale cu rezultate în 10 cazuri. După ore

⁸⁵ Membrii BEC au trebuit să anuleze 1.995.105 și 2.002.791 buletine de vot neutilizate pentru circumscripții naționale și, respectiv, uninominale, precum și 2.298.857 și 2.298.454 pentru prima și a doua întrebare la referendum, respectiv.

lungi de vot (de la 7:00 la 21:00), unele BEC au încercat să treacă peste anumite etape de procedură, au fost observate erori procedurale sau omisiuni în 15 secții de votare monitorizate⁸⁶.

Ar putea fi analizată posibilitatea reducerii rezonabile a orelor de vot și eficientizarea procedurilor de numărare prin introducerea unei proceduri mai simple de anulare a buletinelor de vot. Centrul de formare CEC ar putea reflecta asupra posibilității de consolidare a instruirii, axându-se pe numărarea voturilor și completarea proceselor verbale ce conțin rezultatele alegerilor.

Deși în majoritatea BEC reprezentanții candidaților și observatorii au primit copiile proceselor verbale cu rezultate, acestea au fost publicate pentru publicul larg în mai puțin de jumătate din secțiile monitorizate. Ca o acțiune importantă ce a contribuit la transparență, BEC au raportat rezultatele preliminare direct către CEC în mod electronic, iar aceasta le-a postat apoi pe site-ul său.

C. TOTALIZAREA ȘI ANUNȚAREA REZULTATELOR

Din cele 46 CECE-ii monitorizate, observatorii MIOA au evaluat totalizarea ca fiind eficientă, eficace și ordonată în 40 de CECE-ii cu excepția a 6 CECE-ii. În unele CECE-ii au fost observate erori procedurale semnificative sau omisiuni, în mare parte datorită condițiilor inadecvate pentru primirea materialelor electorale și pentru totalizarea rezultatelor. Evaluările negative de obicei se referă la lipsa de promptitudine, organizare și transparență a procesului (5 CECE-ii), precum și modul în care CECE a soluționat anumite probleme și contestații (2 CECE-ii).

CEC în mod regulat publica informații cu privire la prezența la vot pe categorii de vârstă și gen, inclusiv date cu privire la participarea în afara hotarelor țării. Prezența la vot, preliminar raportată, a fost de 49,2 %. CEC a început publicarea rezultatelor preliminare în baza datelor de la BEC în jurul orei 22.30, contribuind astfel la transparența procesului. Cu toate acestea, CEC a postat numai date parțiale din procesele verbale cu rezultate de la BEC, datele au fost prezentate într-un mod generalizat cu informații despre trei candidați de top în circumscripțiile uninominale și dezagregate în cadrul unităților administrative pentru circumscripția națională, ceea ce a redus utilitatea datelor furnizate și a limitat posibilitatea controlului public. La 6 martie, CEC a publicat copiile scanate ale proceselor verbale de la BEC pe pagina web.

Pentru a spori transparența totalizării rezultatelor, CEC ar trebui să publice pe pagina web rezultatele detaliate preliminare ale alegerilor, care să includă toate datele din procesele verbale ale BEC.

La 3 martie, în termenul legal, CEC a efectuat o sinteză a rezultatelor alegerilor în circumscripția națională și a aprobat alocarea mandatelor pe baza rezultatului alegerilor în circumscripții naționale și în 51 circumscripții uninominale. La 4 martie, CEC a transmis „raportul privind organizarea alegerilor”, împreună cu procesele verbale privind rezultatele alegerilor și cu documentația electorală relevantă la Curtea Constituțională, care la 9 martie a validat rezultatele.

XV. EVOLUȚII POST-ELECTORALE

Per total, au fost depuse 85 de contestații și reclamații către instanțele de judecată și aproximativ 40 la CEC în ziua alegerilor de la cetățeni care nu au avut posibilitatea să-și exercite dreptul de vot în

⁸⁶ Observatorii MIOA au remarcat că aceste omisiuni procedurale urmăreau în principal să accelereze procesul și nu a avut nici un impact asupra numărului, deoarece nu s-a observat nici o încercare de a perturba sau obstrucționa procesul de vot.

străinătate în baza pașapoartelor expirate sau buletinelor de identitate naționale. Toate aceste plângeri au fost respinse de instanțele de judecată, cu referire la decizia Curții Constituționale privind această problemă. Contestații și notificări cu privire la cumpărarea voturilor și transportarea alegătorilor cu autocarele la secțiile de votare pentru Transnistria au fost depuse la CEC, poliție și procuratură. Poliția a raportat în total 140 de încălcări în ziua alegerilor, și a inițiat investigații pe anumite din aceste notificări.

După cum s-a menționat anterior, Codul Electoral nu dispune de proceduri clare de depunere a contestațiilor postelectorale. Relativ puține contestații postelectorale au fost înaintate, unele partide au declarat MOA BIDDО că nu este clar modul de depunere a unei contestații postelectorale. Unii concurenți au trimis mai degrabă notificări, decât contestații, la CEC, totuși, acestea nu duc la o anumită cale de atac⁸⁷.

Codul Electoral permite renumărarea voturilor în baza formulării unei cereri la Curtea Constituțională. Curtea poate dispune renumărarea voturilor în cazul în care cererea se bazează pe motive ce ar fi putut afecta rezultatele și atribuirea mandatelor⁸⁸. Doar o singură cerere de renumărare a fost depusă la Curtea Constituțională, dar a fost respinsă pe motiv că nu au fost aduse probe pentru a demonstra că au fost afectate rezultatele.

ACUM a depus o cerere la Curtea Constituțională de a anula rezultatele în cinci circumscripții uninominale pe motive de diverse încălcări. Instanța a respins cererea ca nefondată în ceea ce privește toate cele cinci circumscripții. Aceasta a menționat că poate fi încercată anularea alegerilor, dacă încălcările ar fi influențat rezultatele, astfel încât să facă imposibilă determinarea voinței alegătorilor din circumscripția respectivă⁸⁹. De asemenea, ACUM a contestat formula de alocare a mandatelor în circumscripția națională, însă Curtea a respins și această contestație ca fiind nefondată. La 9 martie, în intervalul de timp stabilit de lege, Curtea Constituțională a validat rezultatele pentru toate cele 51 circumscripții uninominale și pentru circumscripția națională.

Codul Electoral ar trebui să stabilească competențele, procedurile și termenele de înaintare a reclamațiilor și contestațiilor postelectorale, cu posibilitatea de recurs la o instanță superioară, în scopul oferirii unui mecanism eficient de contestare privind rezultatele alegerilor.

XVI. RECOMANDĂRI

Aceste recomandări, astfel cum sunt cuprinse în text, sunt oferite cu scopul de a consolida desfășurarea alegerilor în Republica Moldova și de a sprijini eforturile pentru a le aduce în deplină conformitate cu angajamentele OSCE și alte obligații internaționale și standarde pentru alegeri democratice. Aceste recomandări ar trebui să fie citite împreună cu recomandările BIDDО anterioare ce urmează a fi abordate, în special, din rapoartele sale finale de la alegerile parlamentare din 2014, alegerile locale din 2015 și alegerile prezidențiale din 2016. BIDDО este gata să asiste autoritățile

⁸⁷ Notificările nu sunt reglementate de Codul Electoral, ci prin legi generale privind accesul la informații și comportamentul autorităților publice. CEC a răspuns, în general, prin scrisoare și/sau prin sesizarea autorității competente, dar nu le-a făcut publice. CEC a trimis câteva notificări la poliție și alte organisme competente, și le-a expediat pe toate la Curtea Constituțională.

⁸⁸ Deciziile Curții Constituționale în aceste alegeri și cele anterioare stabilesc clar că probele trebuie să fi fost colectate în prealabil acestor cereri. Cu toate acestea, legea nu specifică ce pași procedurali ar trebui să fie urmați pentru a aduna astfel de probe.

⁸⁹ Curtea Constituțională a făcut trimitere la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind dreptul de vot prevăzută la articolul 3 din Protocolul adițional la Convenția europeană a drepturilor omului.

Republicii Moldova pentru a îmbunătăți în continuare procesul electoral și a aborda recomandările cuprinse în acest raport, cât și în rapoartele precedente⁹⁰.

A. RECOMANDĂRI PRIORITARE

1. Autoritățile trebuie să reflecte asupra unei revizuirii cuprinzătoare a cadrului legislativ electoral pentru a elimina neconcordanțele și ambiguitățile, și să examineze recomandările BIDDO și ale Consiliului Europei.
2. O considerație serioasă ar trebui acordată revizuirii termenului de numire a membrilor CECE pentru a asigura o mai bună stabilitate și profesionalism în activitatea lor. Acest lucru ar trebui să permită ca formarea să fie mai eficientă și capacitatea instituțională să devină mai dezvoltată.
3. Așa cum s-a recomandat anterior, CEC trebuie să rămână organismul competent de supraveghere, acesta ar trebui să aibă suficientă autoritate, resurse umane și tehnice pentru a efectua o supraveghere eficientă a finanțării campaniei.
4. Pentru a se asigura că alegătorii au posibilitatea de a-și exprima votul lor fără presiune și influență nejustificată, autoritățile ar putea analiza posibilitatea interzicerii activităților pătinoare și de agitație, nu numai în cadrul secțiilor de votare, ci și în apropierea secțiilor de votare în timpul orelor de vot.
5. Pentru a spori încrederea în alegeri, organele de drept ar trebui să investigheze cu fermitate și să urmărească penal toate încălcările electorale și să publice date statistice și alte informații actualizate cu privire la cazurile electorale, în mod regulat și odată ce acestea sunt finalizate.
6. Pentru a promova condiții competitive echitabile între concurenți și a asigura separarea dintre stat și partid, ar putea fi analizată posibilitatea clarificării dispozițiilor referitoare la utilizarea abuzivă a resurselor administrative și cumpărarea voturilor și introducerea unui mecanism eficient de aplicare pentru a preveni aceste încălcări.
7. Pentru a spori transparența totalizării rezultatelor, CEC ar trebui să publice pe pagina web rezultatele detaliate preliminare ale alegerilor, care să includă toate datele din procesele verbale ale BEC.

B. ALTE RECOMANDĂRI

Cadrul juridic

8. Pentru a asigura principiul egalității votului, trebuie să fie revizuite criteriile de creare a circumscripțiilor electorale, inclusiv pentru alegătorii din Transnistria și cei din străinătate.

⁹⁰ În conformitate cu alineatul 25 din documentul OSCE de la Istanbul din 1999, statele participante la OSCE s-au angajat „să urmărească cu promptitudine evaluarea alegerilor și recomandările BIDDO“. Urmărirea recomandărilor anterioare este evaluată de către BIDDO după cum urmează: din raportul final privind alegerile prezidențiale din 2016, recomandarea 7 este în cea mai mare parte pusă în aplicare și recomandarea 8 este parțial pusă în aplicare. De la alegerile locale din 2015, recomandarea 12 este pe deplin pusă în aplicare, recomandările 3, 9 și 14 sunt în mare parte puse în aplicare, și recomandările 15, 16 și 17 sunt parțial puse în aplicare. Din raportul final privind alegerile parlamentare din 2014, recomandarea 30 este pe deplin pusă în aplicare, recomandarea 5 și 11 sunt în mare parte puse în aplicare, și recomandările 3, 6, 7, 24, 31 și 32 sunt parțial puse în aplicare.

Administrarea alegerilor

9. Pentru a spori transparența administrației electorale la nivel raional, ar putea fi examinată propunerea de a face publice on-line toate deciziile CECE.
10. Așa cum a fost recomandat anterior, deciziile privind numărul și locațiile pentru secțiile de votare din străinătate ar trebui să fie luate în mod transparent și pe baza unor criterii clare și coerente. Astfel de decizii ar trebui să fie luate printr-o amplă consultare cu părțile interesate relevante, cu mult timp înainte de alegeri.
11. Pentru a îmbunătăți profesionalismul și eficiența CECE-lor și pentru a permite instruirii mai ample, trebuie să fie revizuit termenul de numire a acestora.

Înregistrarea alegătorilor

12. Să fie revizuită posibilitatea de privare de drepturi de vot pe motiv de dezabilitate mentală.
13. În conformitate cu bunele practici internaționale, trebuie să se analizeze oportunitatea eliminării posibilității de înregistrare a alegătorii la secția de votare în ziua alegerilor, pentru a evita posibilitatea de a schimba circumscripțiile, ceea ce poate afecta rezultatul alegerilor.
14. Autoritățile ar trebui să continue eforturile de a îmbunătăți precizia listelor electorale, prin actualizarea registrului civil cu informații actuale de la diferite autorități în scopul radierii persoanelor care au reședință sau au decedat în străinătate.
15. Armonizarea cerințelor privind identificarea alegătorilor în țară și în afara țării, pentru a facilita votul universal.

Înregistrarea candidaților

16. Prevederea legală care stabilește o cotă minimă de reprezentare de 40 la sută pentru ambele sexe în listele pentru circumscripția națională trebuie să fie clarificată în continuare pentru a asigura echilibrul ambelor sexe în poziții câștigătoare pe liste.
17. Pentru a asigura coerența, transparența și securitatea juridică a procesului de înregistrare a candidaților, trebuie stabilite proceduri clare și simplificate pentru colectarea și verificarea semnăturilor de susținere.
18. Legea ar trebui modificată pentru a permite alegătorilor să semneze în sprijinul a mai multor candidați.
19. Pentru a asigura condiții echitabile pentru toți candidații, procesul de înregistrare, inclusiv examinarea oricăror plângeri și contestații, trebuie să se încheie înainte de începerea campaniei.
20. Pentru a îmbunătăți și mai mult încrederea în procesul electoral, poziția candidaților și partidelor în buletinele de vot trebuie să fie stabilită prin tragere la sorți la încheierea procesului de înregistrare.

Desfășurarea campaniei și finanțarea campaniei

21. Pentru a se asigura că candidaților independenți li se acordă un tratament echitabil în alocarea resurselor de stat, aceștia trebuie să beneficieze de finanțare din fonduri publice.
22. Pentru a asigura o separare clară între stat și partid, ar putea fi analizată posibilitatea modificării legislației pentru a limita promovarea inițierii și implementării ulterioare a proiectelor majore de asistență socială și de infrastructură în perioada electorală.
23. În conformitate cu recomandările anterioare, pentru a spori transparența și supravegherea finanțelor campaniei, ar trebui să fie abordate lacunele identificate anterior și deficiențele în legislație, inclusiv cele referitoare la reglementarea activităților părților terțe și interzicerea donațiilor din venituri din afara țării.
24. În vederea creșterii transparenței finanțării campaniei și îmbunătățirea responsabilității, poate fi revizuită legislația și practica pentru a prevedea sancțiuni graduale, în timp util și proporționale pentru încălcarea legii privind finanțarea campaniei.

Participarea minorităților naționale

25. După consultarea cu grupurile minoritare naționale, autoritățile ar putea să reflecte asupra introducerii unor mecanisme speciale care să încurajeze în mod legal o mai mare participare și reprezentare a minorităților în viața publică și politică.

Mass-media

26. Pentru a consolida pluralismul real al mijloacelor de informare în masă și transparența, ar trebui să fie luate măsuri suplimentare, inclusiv extinderea cerințelor de transparență a proprietății mijloacelor de informare în masă asupra mass-media on-line și presa scrisă.
27. Pentru a îmbunătăți accesul alegătorilor la informații legate de alegeri și pentru a-i ajuta să facă o alegere informată, ar putea fi armonizată, în consultare cu părțile interesate relevante, Legea privind accesul la informație și Legea privind protecția datelor cu caracter personal pentru a asigura accesul corespunzător la informațiile de interes public.
28. Pentru a promova pluralismul în mass-media, CCA ar putea examina posibilitatea includerii dezbaterilor și altor programe relevante în eșantionul de monitorizare mass-media și să extindă perioada de monitorizare după finisarea oficială a campaniei electorale pentru a permite publicarea raportului de monitorizare a mass-media în timp util, consolidarea mecanismului de sancționare în cazul în care sunt comise încălcări repetate ale rigorii de imparțialitate.

Reclamații și contestații

29. Toate organele electorale și instanțele de judecată ar trebui să examineze cazurile legate de alegeri în ședințe deschise și să anunțe public în prealabil desfășurarea ședințelor sau audierilor date și să motiveze hotărârile cu promptitudine.
30. Pentru a asigura accesul la o cale de atac eficientă, trebuie clarificată competența pentru fiecare tip de contestație/reclamație. CEC ar putea reflecta asupra posibilității unei mai bune informări a părților interesate cu privire la competența și procedurile de depunere a reclamațiilor și contestațiilor.

Ziua alegerilor

31. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a aloca spații adecvate în vederea asigurării secretului votului. Autoritățile ar trebui să examineze oportunitatea unor măsuri suplimentare pentru a face pe deplin și în mod independent accesibile toate secțiile de votare pentru alegătorii cu dezabilități.
32. Pentru a se asigura că alegătorii au posibilitatea de a-și exprima votul lor liberi de presiune și influență nejustificată, autoritățile ar putea analiza posibilitatea interzicerii activităților partinitoare și de agitație, nu numai în cadrul secțiilor de votare, ci și în apropierea secțiilor de votare în timpul orelor de vot.
33. Ar putea fi luată analizată posibilitatea reducerii rezonabile a orelor de vot și eficientizarea procedurilor de numărare prin introducerea unei proceduri mai simple de anulare a buletinelor de vot. Centrul de formare CEC ar putea reflecta asupra posibilității de consolidare a instruirii, axându-se pe numărarea voturilor și completarea proceselor verbale ce conțin rezultatele alegerilor.

ANEXA I: REZULTATE FINALE

Rezumatul rezultatelor pentru circumscripția națională

Numărul de alegători incluși în listele electorale	2.803.573
Numărul de alegători incluși în listele suplimentare	155.570
Numărul de alegători care au primit buletine de vot	1.458.169
Numărul de alegători care au participat la votare	1.457.220
Participarea la vot	49.22%
Numărul buletinelor de vot declarate nevalabile	40.861
Numărul de alegători din străinătate	76.583
Numărul de alegători din Transnistria	37.257

#	Denumirea partidului / blocului electoral	Numărul de voturi primite (proporțional)	Procentaj (proporțional)	Numărul de mandate		
				Național	Uninominal	Total
1	Partidul Democrat din Moldova	334.539	23,62%	13	17	30
2	Blocul electoral ACUM	380.181	26,84%	14	13	27
3	Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	53.175	3,75%	0	0	0
4	Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	441.191	31,15%	18	17	35
5	Partidul politic Șor	117.779	8,32%	5	2	7
6	Mișcarea Populară Antimafie	8.633	0,60%	0	0	0
7	Partidul Politic „Partidul nostru“	41.769	2,94%	0	0	0
8	Partidul Național Liberal	3.430	0,24%	0	0	0
9	Partidul Politic „Voința poporului“	2.705	0,19%	0	0	0
10	Partidul Regiunilor din Moldova	3.645	0,25%	0	0	0
11	Partidul Politic „Democrația Acasă“	4.463	0,31%	0	0	0
12	Mișcarea Profesioniștilor „Speranța-Nadejda“	2.826	0,19%	0	0	0
13	Partidul politic „Patria“	1.033	0,07%	0	0	0
14	Partidul Politic Partidul Verde Ecologist	3.249	0,22%	0	0	0
15	Partidul Liberal	17.741	1,25%	0	0	0

ANEXA II: LISTA OBSERVATORILOR DIN CADRUL MISIUNII INTERNAȚIONALE DE OBSERVARE A ALEGERILOR

Adunarea Parlamentară a OSCE

George	Tsereteli	Coordonator special	Georgia
Kari	Henriksen	Șef de delegație	Norvegia
Maximilian	Unterrainer	deputat	Austria
Petru	Gerstner	deputat	Austria
Franz Leonhard	Essl	deputat	Austria
Zdenek	Ondracek	deputat	Republica Cehă
Silvia	Andrisova	deputat	Republica Cehă
Karla	Mariková	deputat	Republica Cehă
Jan	Hornik	deputat	Republica Cehă
Katerina	Kosarikova	deputat	Republica Cehă
Carsten Ulrick	Larsen	deputat	Danemarca
Eva	Esmarch	deputat	Danemarca
canan	Bayram	deputat	Germania
Zsolt	Csenger-Zalan	deputat	Ungaria
Mauro	del Barba	deputat	Italia
Gianluca	Castaldi	deputat	Italia
Vito	Vattuone	deputat	Italia
Luigi	Augussori	deputat	Italia
Massimiliano	Ferrari	deputat	Italia
Paolo	Grimoldi	deputat	Italia
Abdimanap	Bekturganov	deputat	Kazahstan
Gustave Marcel	Graas	deputat	Luxemburg
Lisbeth Merete	Stokc	deputat	Norvegia
Jacek Wladyslaw	Włosowicz	deputat	Polonia
Grzegorz Witold	Furgo	deputat	Polonia
Bozena	Szydłowska	deputat	Polonia
Stanisława			
Costel	Alexe	deputat	România
Petru	Movila	deputat	România
Catalin-Daniel	Fenechiu	deputat	România
Ionut	Sibinescu	deputat	România
Jose David	Carracedo Verde	deputat	Spania
Pere Joan	Pons Sampietro	deputat	Spania
Anna Charlotta	Olsson	deputat	Suedia
Mathias	Tegner	deputat	Suedia
Margareta	Kiener Nellen	deputat	Elveția
Djakhongir	Shirinov	deputat	Uzbekistan
Rakhmatulla	Nazarov	deputat	Uzbekistan
Andreas	Baker	Secretariatul AP OSCE	Danemarca
Loic	Poulain	Secretariatul AP OSCE	Franța
Roberto	Montella	Secretariatul AP OSCE	Italia
Anzhelika	Ivanishcheva	Secretariatul AP OSCE	Federația Rusă
Iryna	Sabashuk	Secretariatul AP OSCE	Ucraina
Nathaniel	Parry	Secretariatul AP OSCE	Statele Unite ale Americii

Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei

Claude	Kern	Şef de delegație	Franța
Chemavon	Chahbazian	Secretariatul APCE	Franța
Corneliu M.	Cozmanciuc	deputat	România
Markus	Wiechel	deputat	Suedia
Richard	Barrett	Comisia de la Veneția	Irlanda
Gaël	Martin-Micallef	Secretariatul APCE	Franța
Stefaan	Vercamer	deputat	Belgia
Sonja	Langenhaeck	deputat	Suedia
Elisabeth	Schneider-Schneiter	deputat	Elveția
Stefan	Schennach	deputat	Austria
Maryvonne	Blondin	deputat	Franța
Pierre-Alain	Fridez	deputat	Elveția
Ionut-Marian	Stroe	deputat	România
Melisa	Rodriguez Hernandez	deputat	Spania
Killion	Munyama	deputat	Polonia
Titus	Corlățean	deputat	România
Ervin	Bushati	deputat	Albania
Egidijus	Vareikis	deputat	Lituania
Alina S.	Goorghiu	deputat	România
Petter	Eide	deputat	Norvegia
Krzysztof	Truskolaski	deputat	Polonia
José	Cepeda	deputat	Spania
George	Loukaides	deputat	Cipru
Miren Edurne	Gorrotxategui	deputat	Spania
Anne	Godfrey	Secretariatul APCE	Regatul Unit
Daniele	Gastl	Secretariatul APCE	Franța

Parlamentul European

Rebecca	Harms	Şef de delegație	Germania
Marian-Jean	Marinescu	deputat	România
Miroslav	Poche	deputat	Republica Cehă
Joachim	Zeller	deputat	Germania
Monica	Macovei	deputat	România
Martin	Filipov	Secretariatul PE	Bulgaria
Paolo	Bergamaschi	Secretariatul PE	Italia
Robert	Golanski	Secretariatul PE	Polonia
Montse	Gabas	Secretariatul PE	Spania
Fernando	Garcés De Los Fayos	Secretariatul PE	Spania
Tim	Boden	Secretariatul PE	Regatul Unit

Observatorii BIDDО pe termen scurt

Lilit	Banduryan	Armenia
Norbert	Baldia	Austria
Matthias	Bichler	Austria
Johannes	Kohler	Austria
Irene	Schauer-Larimian	Austria
Didier	Audenaert	Belgia
Karen	de Dycker	Belgia
Yana	Dimitrova	Bulgaria

Lorraine	Anderson	Canada
Kimberly	Cowan	Canada
Ali	Darwiche	Canada
Julie	Emond	Canada
Thomas	Gagnon	Canada
Francois	Lavertue	Canada
Marie-Andrée	Lévesque	Canada
Habib	Massoud	Canada
Mejlina	Modanu	Canada
Emily	Nicholson	Canada
Paul	Racine-Sibulka	Canada
Eva	Dokoupilová	Republica Cehă
Martin	Hosek	Republica Cehă
Radek	Hovorka	Republica Cehă
Markéta	Kubova	Republica Cehă
Michal	Kucera	Republica Cehă
Michal	Madl	Republica Cehă
Monika	Studená	Republica Cehă
Patrik	Taufar	Republica Cehă
Radim	Tobolka	Republica Cehă
Katrine	Aagaard	Danemarca
Lotte	Ladegaard	Danemarca
Lise	Olsen	Danemarca
Niels	Rasmussen	Danemarca
Mette	Selchau	Danemarca
Peder	Ventegodt	Danemarca
Aimar	Altosaar	Estonia
Laura	Pakaste	Estonia
Shirin	Namiq	Finlanda
Olli	Turtiainen	Finlanda
Paul	Boussaguet	Franța
Josette Paule	Durrieu	Franța
Camille	Forite	Franța
Stephanie	Marsal	Franța
Uwe	Ahrens	Germania
Timur	Cetin	Germania
Birgit	Daiber	Germania
Nadja	Douglas	Germania
Anne	Hitzegrad	Germania
Nicola	Hoochhausen	Germania
Anke	Kerl	Germania
Daniel	McCormack	Germania
Aron	Mir Haschemi	Germania
Rudolf	Sackenheim, dr.	Germania
Christiane	Schwarz	Germania
Anca	Stan	Germania
Alexandra	Thein	Germania
Roderich	Wesemann	Germania
Lea	Zoric	Germania
András	Börcsök	Ungaria

Daniel	Erdelyhegyi	Ungaria
Elza	Schönstein	Ungaria
Gábor	Tóbiás	Ungaria
Jóhann	Benediktsson	Islanda
Jorunn	Jónasdóttir	Islanda
Eoin	Bennis	Irlanda
Petru	Donovan	Irlanda
Annetta	Flanigan	Irlanda
Ciaran	Kinsella	Irlanda
Caitriona	Ní Ruadháin	Irlanda
Francesca	Chessa	Italia
Ferdinando	Lajolo di Cossano	Italia
Michele	Novaga	Italia
Chiara	Padoan	Italia
Giulia	Pilia	Italia
Fabrizio	Vielmini	Italia
Nazgul	Abdrakhman	Kazahstan
Anna	Stepanova	Letonia
Dainius	Baublys	Lituania
Mindaugas	Skaraitis	Lituania
Theodorus Cornelis Maria	Blesgraaf	Olanda
Willem Frederik	Hulzebosch	Olanda
Louise	Mallee	Olanda
Johanna Wilhelmina Henrica Maria	Van Sambeek	Olanda
Tron	Gundersen	Norvegia
Marie	Haraldstad	Norvegia
Gina	Lende	Norvegia
Øystein	Moen	Norvegia
Julia	Czumaczenko	Polonia
Jaroslav	Derlicki	Polonia
Tomasz	Filipiak	Polonia
Mariusz	Gołdysiak	Polonia
Aleksandra	Jędryka	Polonia
Krzysztof	Kolanowski	Polonia
Anna	Kozłowska Slupek	Polonia
Bartłomiej	Krzysztan	Polonia
Kamila	Kwiatkowska	Polonia
Tomasz	Lewinski	Polonia
Barbara	Mrówka-Jasiecka	Polonia
Maciej	Nowak	Polonia
Blazej	Piasek	Polonia
Jakub	Pieńkowski	Polonia
Joanna	Pilaszek	Polonia
Marcin	Rychly	Polonia
Marzena Gabriela	Ryszkowska	Polonia
Katarzyna	Rytko	Polonia
Joanna	Skoczek	Polonia
Bartłomiej	Tomalik	Polonia

Małgorzata	Tyszkiewicz	Polonia
Markijan	Zelak	Polonia
Agnieszka	Żygas	Polonia
Ana Maria	David	România
Andreea Mihaela	Gagea	România
Madalina	Lupu	România
Cîrstea	Mircea-Gheorghe	România
Bianca Maria	Necsa	România
Gica	Onoiu	România
Cristina Gabriela	Simion	România
Konstantin	Akimenko	Federația Rusă
Sergey	Baburkin	Federația Rusă
Karina	Bagieva	Federația Rusă
Iakov	Baskakov	Federația Rusă
Artem	Bobrov	Federația Rusă
Elizaveta	Borisova	Federația Rusă
Natalia	Bronnikova	Federația Rusă
Stanislav	Byshok	Federația Rusă
Serghei	Chashchikhin	Federația Rusă
Arif	Gadzhiev	Federația Rusă
Igor	Gladkikh	Federația Rusă
Anna	Gozhina	Federația Rusă
Dmitry	Groshev	Federația Rusă
Vladimir	Khokhlov	Federația Rusă
Oleg	Komarov	Federația Rusă
Elena	Kopnina	Federația Rusă
Artem	Kuzmin	Federația Rusă
Anna	Lysenina	Federația Rusă
Dmitry	Makarov	Federația Rusă
Andrei	Molochkov	Federația Rusă
Maria	Nikiforova	Federația Rusă
Vladimir	Novikov	Federația Rusă
Andrey	Ostvald	Federația Rusă
Aleksei	Pogonin	Federația Rusă
Aleksandr	Prusov	Federația Rusă
Iurii	Shapovalov	Federația Rusă
Vilyam	Smirnov	Federația Rusă
Lev	Tarskikh	Federația Rusă
Sviatoslav	Terentyev	Federația Rusă
Petr	Yakhmenev	Federația Rusă
Michal	Homza	Slovacia
Katarína	Zembjaková	Slovacia
Petru	Golob	Slovenia
María Nieves	De la Hera Crespo	Spania
Elena	García Cabrera	Spania
Vicente Guzmán	Manjavacas Méndez	Spania
Irene	Vázquez Serrano	Spania
Christina	Bergman	Suedia
Sven Tommy	Bringholm	Suedia
Linda	Cederblad	Suedia

Karl Johan	Dittrich Hallberg	Suedia
Rut	Feuk	Suedia
Stig Lennart	Glans	Suedia
Monica	Green	Suedia
Torgny	Hinnemo	Suedia
Jessika	Johansson	Suedia
Mikael	Leyi	Suedia
Arvid Anders	Liden	Suedia
Kajsa	Ljungberg	Suedia
Hans	Nareskog	Suedia
Per	Nyman	Suedia
Kerstin	Sundberg	Suedia
Vadim	Theлин	Suedia
Lisa	Westholm	Suedia
Heinz	Bachmann	Elveția
Michel	Bosshard	Elveția
Aaron	Egolf	Elveția
Fritz	Krebs	Elveția
Christopher	Bellew	Regatul Unit
Andrew	Caldwell	Regatul Unit
Sherrida	Carnson	Regatul Unit
Danielle	Craig	Regatul Unit
Patricia	De'ath	Regatul Unit
Leila	Fitt	Regatul Unit
Nirmala	Gopal	Regatul Unit
Paul	Rushworth	Regatul Unit
Derek	Stevens	Regatul Unit
Susan	Trinder	Regatul Unit
Zohrah	Zancudi	Regatul Unit
Joseph	Worrall	Regatul Unit
Shannon	Brink	Statele Unite
Jorge	Amador	Statele Unite
Jeffrey	Clark	Statele Unite
Margaret (peg)	Clement	Statele Unite
Shauna	Dozier	Statele Unite
Eric	Fey	Statele Unite
Vedat	Gashi	Statele Unite
Jeffrey	Jacobs	Statele Unite
Andre	Jasse	Statele Unite
Donna	Kerner	Statele Unite
Andrew	Long	Statele Unite
Anne	Peskoe	Statele Unite
Irene	Ratner	Statele Unite
Devin	Rodgers	Statele Unite
Timothy	Scott	Statele Unite
Gregory	Slotta	Statele Unite
Robert	Sorenson	Statele Unite
Marilyn	Stempler	Statele Unite
Sandra	Urquiza	Statele Unite
Bobby	Watts	Statele Unite

DESPRE BIDDO

Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (BIDDO) este principala instituție a OSCE care oferă asistență statelor participante „pentru a asigura respectarea deplină a drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului, pentru a respecta statul de drept, pentru a promova principiile democrației și (...) pentru a construi, consolida și proteja instituțiile democratice, precum și a promova toleranța în societate“ (Documentul Summit-ului de la Helsinki din 1992). Aceasta este menționată ca dimensiune umană a OSCE.

BIDDO, cu sediul în Varșovia (Polonia) a fost creat în calitate de Birou pentru Alegeri Libere la Summit-ul de la Paris din 1990 și și-a început activitatea în mai 1991. Un an mai târziu, numele Biroului a fost modificat pentru a reflecta un mandat extins care să includă drepturile omului și democratizarea. În prezent aici activează peste 150 de angajați.

BIDDO este agenția principală din Europa în domeniul **observării alegerilor**. În fiecare an, Biroul coordonează și organizează detașarea a mii de observatori pentru a evalua dacă alegerile în regiunea OSCE se desfășoară în conformitate cu angajamentele OSCE, alte obligațiuni și standarde internaționale pentru alegeri democratice și cu legislația națională. Metodologia sa unică oferă o analiză profundă a procesului electoral în întregime. Prin intermediul proiectelor de asistență, BIDDO ajută statele participante să-și îmbunătățească cadrul electoral.

Activitățile de **democratizare** desfășurate de Birou includ: statul de drept, sprijin legislativ, guvernare democratică, migrația și libertatea de circulație și egalitatea de gen. OSCE/BIDDO anual implementează un șir de programe specifice de asistență, urmărind să dezvolte structuri democratice.

BIDDO oferă asistență statelor participante în îndeplinirea obligațiilor acestora în promovarea și protecția **drepturilor și libertăților fundamentale ale omului** în conformitate cu angajamentele OSCE pe dimensiunea umană. Aceasta se realizează prin conlucrarea cu o varietate de parteneri pentru a încuraja colaborarea, a consolida capacitățile și a oferi expertiză în domenii tematice, inclusiv drepturile omului în lupta împotriva terorismului, sporirea protecției drepturilor umane ale persoanelor traficate, educație și instruire în drepturile omului, monitorizare și raportare privind drepturile omului și drepturile femeilor și securitatea.

În domeniul **toleranță și non-discriminare**, BIDDO oferă sprijin Statelor participante în consolidarea răspunsului acestora la crimele bazate pe ură și incidentele de rasism, xenofobie, anti-semitism și alte forme de intoleranță. Activitățile BIDDO care se referă la toleranță și non-discriminare se axează pe următoarele domenii: legislație; instruire privind implementarea legislației; monitorizare, raportare și urmărire a răspunsurilor la crime și incidente motivate de ură; precum și activități educaționale pentru a promova toleranța, respectul și înțelegerea reciprocă.

BIDDO oferă consultanță statelor participante cu privire la politicile lor privind **romii și sinti**. Aceasta promovează consolidarea capacităților și crearea de rețele în rândul comunității rome și sinti și încurajează participarea reprezentanților romi și sinti în organismele de elaborare a politicilor.

Toate activitățile BIDDO se desfășoară în strânsă coordonare și cooperare cu statele membre ale OSCE, instituțiile OSCE și operațiunile din teren, precum și cu alte organizații internaționale participante.

Mai multe informații sunt disponibile pe pagina web a BIDDO (www.osce.org/odihr).